

ÜCRETLİ EMEK
ve
SERMAYE

Karl Marks

Karl Marks
Ücretli Emek ve Sermaye^[75]

Aralık 1847'nin ikinci yarısında kendisi tarafından verilen konferanslara dayanılarak Marks tarafından yazılmıştır.
Neue Rheinische Zeitung, 5-8 ve 11 Nisan 1849, n° 264-67 ve 269'da yayınlanmıştır.

[Türkçe'ye çevirisi, K. Marks, *Ücretli Emek ve Sermaye*, Marks-Engels: *Seçme Yapıtlar*, Cilt: 1, s: 174-212, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Aralık 1976]

FRIEDRICH ENGELS'İN GİRİŞ'İ

Bu yapıt, *Neue Rheinische Zeitung*'da^[76] 4 Nisan 1849 tarihinden başlayarak bir dizi başyazı olarak yayımlandı. Marx'ın 1847'de, Brüksel'de, Alman İşçileri Birliğinde^[77] verdiği konferanslar, bu broşürün temelini oluşturur. Bu yapıt, basıldığı kadarıyla, yarım kalmıştı. Gazetenin 269'uncu sayısında, makalenin sonunda, "Devam edecek" notu ile verilen söz, o sırada hızla birbiri üstüne yığılmakta olan olaylar sonucu yerine getirilmedi: Macaristan'ın Ruslar tarafından istilâsı,^[78] bizzat gazetenin de kapanmasına (19 Mayıs 1849) yolaçan Dresden'deki, Iserlohn'daki, Elberfeld'deki ayaklanmalar, Pfalz ve Baden ayaklanmaları.^[79] Marx'ın ölümünden sonra bulunan yapıtları arasında makalelerin geri kalan bölümlerinin müsveddelerine raslanmadı.^[80]

Ücretli Emek ve Sermaye'nin ayrı bir yayın olarak broşür (sayfa 174) biçiminde birkaç baskısı yapılmıştır, sonuncusu, 1884'te *Hottlingen-Zurich*'te, *Schweizerische Genossenschafts-Busdruckerei* (İsviçre Basın Kooperatifi) tarafından yayınlanmıştır. Şimdiye kadar yayınlananlar, ilk metne harfi harfine uyuyordu. Ama bu yeni baskı, propaganda broşürü olarak, en azından 10.000 adet dağıtılacaktır; bu bakımdan, Marx'ın kendisinin de, bu koşullar altında, asıl metinde değişiklik yapmadan yeni bir baskıya izin verip vermeyeceğini düşünmeden edemezdim.

Kırklarda, Marx ekonomi politiğin eleştirisini henüz tamamlamamıştı. Bu, ancak ellilerin sonuna doğru gerçekleşti. Onun için, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'nin birinci kısmından (1859) önce yayınlanan yazıları, birçok bakımdan, 1859'dan sonra yazdıklarından farklıdır. Bundan önceki yazılarında öyle deyimler, hatta başlıbaşına öyle tümceler vardır ki, sonraki yapıtları açısından talihsiz, hatta yanlış görünürler. Şurası açıktır ki, geniş okur yığınları için yapılan sıradan yayınlarda, yazarın entelektüel gelişiminin bir parçası olarak bu ilk bakış açısının da bir yeri vardır, ve yazarın olduğu kadar okurların da, bu eski yapıtların değiştirmeden basılmasını istemek hakları vardır ve. benim de bunların tek sözcüğünü olsun değiştirmeyi aklımın köşesinden bile geçirmemiş olmam gerekirdi.

Ama, hemen tümüyle işçiler arasında propagandayı amaçlayan

yeni bir baskı sözkonusu olduğunda, iş değişmektedir. Bu durumda, Marx, elbette, 1849 tarihli eski açıklamasını, yeni bakış açısıyla bağdaştırmak isteyecekti. Ve *bu baskı için*, bellibaşlı bütün noktalarda, bu amaca ulaşmak üzere, bazı gerekli değişiklik ve eklemeleri yapmakla, Marx'ın düşüncesine uygun bir davranışta bulunduğumdan eminim, Okura şimdiden söylüyorum: bu, Marx'ın 1849'da yazmış olduğu değil, 1891'de yaklaşık olarak yazmış olacağı broşürdür. Dahası, asıl metin öyle çok sayıda dağıtıldı ki, onu, daha ileride tüm yapıtları arasında *hiç değiştirmeden* yeniden basmama dek, bu, şimdilik, yeterli olacaktır.

Benim yaptığım değişikliklerin tümü, *bir tek* nokta etrafında toplanıyor. Asıl metne göre, işçi, kapitaliste, ücret karşılığında *emeğini* satmaktadır; bu metne göre ise, işçi, *işgücünü* satmaktadır. Bu değişiklik için bir açıklama yapmam (sayfa 175) gerekir. Bu açıklamayı, bu sorunun basit bir sözcük oyunu değil, tersine, bütün ekonomi politigin en önemli noktalarından biri olduğunu görsünler diye yapmalıyım.

Bu açıklamayı, en güç ekonomik tahlillerin kendilerine kolaylıkla anlatılabildiği eğitim görmemiş işçilerin, böylesine karmaşık sorunları yaşamları boyunca hiç kavrayamamış bizim "kültürlü" ve kendini beğenmiş kişilerimizden ne kadar üstün olduklarına burjuvazi kendisini inandırabilsin diye yapmalıyım.

Klasik ekonomi politik,^[81] fabrikatörün satın aldığı ve karşılığını ödediği şeyin, çalıştırdığı işçilerin *emekleri* olduğu yolundaki mevcut anlayışı sınai uygulamalardan devralmıştır. Bu anlayış, fabrikatörün ticari gereksinimleri, muhasebe ve fiyat hesaplamaları açısından tamamıyla yeterli olmuştur. Ama bunun ekonomi politige safça aktarılmasıyla orada gerçekten de olağanüstü yanlıgılar ve kargaşalıklar yaratmıştır.

Ekonomi, bütün metaların, bu arada "emek" diye adlandırdığı metanın da fiyatlarının sürekli değişmekte olduğunu; bunların çoğu kez bizzat metaların üretimleriyle hiç bir ilişkisi bulunmayan ve, dolayısıyla da, fiyatların, kural olarak, salt raslantı sonucu belirleniyorlarmış gibi görüldüğü çok çeşitli koşullar sonucu yükselip düştüğü olgusunu gözlemlemektedir. Bundan ötürü, bir bilim olarak ortaya çıkar çıkmaz,^[82] ekonomi politigin ilk işlerin den biri, görünüşte metaların fiyatlarını belirleyen bu raslantının arkasına

gizlenen, ama gerçekte, bu raslantının kendisini de belirleyen yasayı araştırmak oldu. Ekonomi politik, çalkanma ve dalgalanmaların etrafında gerçekteştiği sabit merkezi, yükselme ve alçalma arasında gidip gelen sürekli çalkantı halindeki bu meta fiyatlarının sınırları içinde aradı. Fiyatları düzenleyen yasa olarak metaların *değerini*, bütün fiyat dalgalanmalarının onunla açıklandığı ve bütün bu dalgalanmaların sonuç olarak gelip dayandığı değerini bulmak için, yola, meta fiyatlarından çıktı.

Klasik iktisat, böylece, bir metanın değerinin, bu metanın içerdığı ve üretilmesi için gerekli olan emek ile belirlendiğini buldu; ve bu açıklama ile yetindi. Biz de, bir an için, burada durabiliriz. Ama yanlış anlamlara meydan vermemek (sayfa 176) için, bu açıklamanın, günümüzde artık tamamıyla yetersiz bir hale geldiğini anımsatacağım. Emeğin değer yaratma özelliğini derinlemesine inceleyen ilk kişi Marx'tı ve bu incelemesiyle, bir metanın üretimi için görünürde ya da gerçekte zorunlu olan her emeğin, bu metaya, bütün koşullarda, harcanan emeğin niceliğine tekabül eden büyüklükte bir değer katmadığını buldu. Demek ki, bugün, Ricardo gibi iktisatçılarla birlikte, rasgele, bir metanın değerinin, onun üretimi için gerekli-emekle belirlendiğini söyleyecek olursak, bunu her söylediğimizde, Marx'ın bu konudaki ihtiyat kaydına da dolaylı olarak değinmiş oluruz. Burada bu kadarı yeterlidir; gerisi, Marx'ın *Ekonomi Politieğin Eleştirisine Katkı*sında (1859) ve *Kapital*'inin birinci cildinde bulunabilir.

Ama, iktisatçılar, değerin bu emek ile belirlenişini "emek" metasına uyguladıklarında, çelişkiden çelişkiye düştüler. "Emek"nin değerini nasıl belirlenir? İçerdığı gerekli-emekle. Ama bir işçinin, bir günlük, bir haftalık, bir aylık, bir yıllık emeğinde ne kadar emek vardır? Bir günlük, bir haftalık, bir aylık, bir yıllık emek vardır. Eğer emek bütün değerlerin ölçüsü ise, o zaman, "emeğin değerini"ni, gerçekten de, ancak emek ile ifade edebiliriz. Ama eğer bütün bildiğimiz, bir saatlik emeğin bir saatlik emeğe eşit olduğundan ibaretse, bir saatlik emeğin değerini konusunda hiç bir şey bilmiyoruz demektir. Bu ise, bizi, amaca bir kıl payı olsun yaklaştırmıyor; olduğumuz yerde dönüp duruyoruz.

Onun için, klasik iktisat, bir başka yol denedi, ve şöyle dedi: bir metanın değerini, onun üretim maliyetine eşittir. Peki ama, emeğin

üretim maliyeti nedir? Bu soruya karşılık verebilmek için, iktisatçılar, mantığa birkaç takla attırmak zorundadırlar. İktisatçılar, bizzat emeğin, ne yazık ki bilinemeyen üretim maliyetini araştıracaklarına, *işçinin* üretim maliyetini araştırmaya girişmişlerdir. Ve bu bulunabilir. Bu maliyet zamana ve koşullara göre değişiklik gösterir, ama belli toplum koşulları için, belli bir yer, belli bir üretim dalı için, hiç değilse oldukça dar sınırlar içinde, bu maliyet de bellidir. Bugün biz, nüfusun büyük ve durmadan artan bir sınıfının ancak üretim araçları —alet, makine, hammadde ve geçim araçları— sahiplerinin hesabına ücret karşılığında çalışarak yaşayabildiği kapitalist üretimin egemenliği (sayfa 177) altında yaşıyoruz. Bu üretim biçimi temeli üzerinde, işçinin üretim maliyeti, işçinin çalışabilmesi, çalışabilir durumda kalması, ve yaşlılık, hastalık ya da ölüm gibi nedenlerle ayrılmasından sonra yerinin bir başkası tarafından alınması —yani, işçi sınıfının gerekli sayılarda çoğalması— için ortalama olarak gerekli olan geçim araçları miktarından —ya da bunların para olarak fiyatından— ibarettir.

Varsayalım ki, bu geçim araçlarının para olarak fiyatı, günde ortalama üç markı bulmaktadır.

Demek ki, işçimiz, kendisini çalıştıran kapitalistten günde üç marklık bir ücret almaktadır. Buna karşılık, kapitalist, onu, diyelim ki, günde oniki saat çalıştırmaktadır. Bu kapitalist, kabaca şöyle hesap yapar:

İşçimizin —bir tesviyecinin— bir günde tamamlayabileceği bir makine parçasını yapmak zorunda olduğunu varsayalım. Hammadde —daha önceden gerekli biçimde hazırlanmış demir ve pirinç— 20 mark tutuyor. Buharlı makinenin kömür tüketimi, ve bu aynı buharlı makinenin, tornanın ve işçimizin kullandığı öteki aletlerin bu kullanımdan doğan yıpranma payı, bir gün için, bir marklık bir değeri temsil etmektedir. Varsayımımıza göre, bir günlük ücret, 3 marktır. Böylece bizim sözkonusu makine parçası, hepsi içinde, 24 mark etmektedir. Ama kapitalist, buna karşılık, müşterilerinden, ortalama olarak, 27 mark alacağını hesaplamaktadır, ya da yaptığı harcamadan 3 mark daha fazlasını.

Kapitalistin cebine indirdiği bu 3 mark nereden geliyor? Klasik ekonominin iddiasına göre, metalar, ortalama olarak, kendi değerlerinden satılırlar, yani içerdikleri gerekli-emek miktarına

tekbül eden fiyatlardan. Bizim makine parçasının ortalama fiyatı — 27 mark— demek ki, kendi değerine, yani bu parça içinde cisimleşmiş emeğe eşit olacaktır. Ama bu 27 marktan 21'i, bizim tesviyeci işe koyulmadan önce de zaten var olan bir değerdi. 20 markını hammaddeler, bir markını da iş sırasında tüketilen kömür, ya da [üretim -ç.] sürecinde kullanılmış ve etkinlikleri bu değer tutarınca azalmış olan makineler ve aletler içermekteydi. Geriye kalıyor hammaddenin değerine eklenmiş olan 6 mark. Ama iktisatçılarımızın kendi varsayımlarına göre, bu 6 mark, ancak, işçimizin hammaddeye katmış olduğu emekten ileri gelebilir. İşçinin oniki (sayfa 178) saatlik emeği, böylece, 6 marklık yeni bir değer yaratmıştır. Onun oniki saatlik emeği, demek ki, 6 marka eşit olacaktır. Ve böylece, biz de, en sonunda, "emeğin değeri"nin ne olduğunu bulmuş oluyoruz.

"Dur bakalım!" diye bağırıyor tesviyecimiz. "Altı mark mı? Ama ben ancak üç mark aldım! Benim kapitalist, oniki saatlik emeğimin değerinin ancak üç mark olduğuna yemin billâh ediyor, ve eğer altı mark isteyecek olursam, benimle alay eder. Ne demek oluyor bu?"

Emeğin değeri ile, önceleri kısır bir döngü içine giriyor idiysek, şimdi de, tam anlamıyla içinden çıkılmaz bir çelişki içine düşmüş bulunuyoruz. Emeğin değerini aradık ve bize gerekli olandan fazlasını bulduk. İşçi için, oniki saatlik emeğin değeri üç marktır, kapitalist için ise, altı marktır, ki bunun üçünü ücret olarak işçiye öder, üçünü de kendisi için cebe atar. Şu halde, emeğin, bir değil, iki değeri, üstelik de birbirinden çok farklı iki değeri olmalıydı!

Para olarak ifade edilen değerleri iş zamanına indirgediğimiz anda, çelişki daha da akıl almaz bir hal alıyor. Oniki saatlik çalışma sırasında, altı marklık yeni bir değer yaratılmıştır. Böylece, altı saatte üç mark — işçinin oniki saatlik emek karşılığı aldığı miktar. Oniki saatlik emek karşılığında, işçi, buna eş bir değer olarak, altı saatlik emek ürünü elde etmektedir. Şu halde, ya emeğin biri ötekinin iki katı olan iki değeri vardır, ya da oniki altıya eşittir! Her durumda da tam bir saçmalığa varılmaktadır.

Ne yaparsak yapalım, emeğin alınıp satılmasından ve emeğin değerinden sözettiğimiz sürece, bu çelişkiden hiç bir zaman kurtulamayacağız. İktisatçılarımızın başına gelen de budur. Klasik ekonominin son kolu olan rıkardocu okul, esas olarak bu çelişkiyi çözümlenmesi yüzünden batmıştır. Klasik iktisat bir çıkmaza

girmişti. Çıkış yolunu bulan Marx oldu.

İktisatçıların "emek" in üretim maliyeti olarak gördükleri şey, emeğin değil, bizzat yaşayan işçinin üretim maliyeti idi. Ve bu işçinin kapitaliste sattığı şey, kendi emeği değildi. "İşe fiilen başlar başlamaz", diyor Marx, "artık, emeği onun olmaktan çıkmıştır ve bunun için de bu emeğin şimdi işçi tarafından satılması sözkonusu olamaz."^[83] İşçi, olsa olsa (sayfa 179) *gelecekteki* emeğini satabilir, yani belirli bir zaman içinde belirli bir işi yerine getireceği üzerine söz kesebilir. Ama bunu yapmakla emek satmış olmaz (ki bu emeğin önce harcanmış olması gerekirdi), belirli bir zaman için (gündelik iş durumunda) ya da belirli bir üretim için (parça başına iş durumunda), işgücünü kapitalistin emrine verir: kiraya verdiği, ya da sattığı, *işgücüdür*. Ama bu işgücü işçinin kişiliğine sıkı sıkıya bağlıdır ve ondan ayrılamaz. İşgücünün üretim maliyeti, şu halde, işçinin bizzat kendi üretim maliyeti ile çakışmaktadır; iktisatçıların emeğin üretim maliyeti dedikleri şey, gerçekte, işçinin ve, böylelikle de, onun işgücünün üretim maliyetidir. Ve böylece işgücünün üretim maliyetinden gerisin geriye işgücünün değerine varabiliriz ve, Marx'ın işgücünün alım ve satımı konusundaki bölümde yaptığı gibi (*Kapital*, Band IV, 3),^[84] belirli bir nitelikteki işgücünün üretimi için zorunlu olan toplumsal olarak gerekli-emek miktarını saptayabiliriz.

Peki ama işçi işgücünü kapitaliste sattıktan, yani önceden kararlaştırılan —gündelik ya da parça başına— bir ücret karşılığında işgücünü kapitalistin emrine verdikten sonra ne olur? Kapitalist, işçiyi, iş için gerekli bütün şeylerin —hammadelerin, yardımcı maddelerin (kömür, boya vb.), aletlerin, makinelerin— hazır olduğu atelyesine ya da fabrikasına götürür. İşçi burada ölesiyeye çalışmaya başlar. Gündelik ücreti, yukarda varsaydığımız gibi, üç marktır — bu durumda, bu ücreti, gündelik ya da parça başına kazanıyor olması önemli değildir. Burada da, gene, işçinin, kendi emeği ile, tüketilen hammaddelere oniki saatte altı marklık bir yeni değer kattığını varsayıyoruz, ki bu yeni değeri, kapitalist, yapımı tamamlanmış parçayı sattığı zaman paraya dönüştürür. Kapitalist, bununla, işçiyeye üç markını öder; öteki üç markı da kendisine alıkoyar. Ama eğer işçi, oniki saatte altı marklık bir değer yaratıyorsa, altı saatte de , üç marklık bir değer yaratır. Demek ki, kapitalist için altı saat çalışmakla, işçi, ücret olarak aldığı üç markın eşdeğerini kapitaliste zaten geri

ödemiş oluyor. Altı saatlik bir çalışmadan sonra ikisi de ödeşmiş olmaktadırlar, birbirlerine tek fenik bile borçlu değillerdir.

"Dur bakalım!" diye bağırıyor bu kez de kapitalist. "Ben işçiyi bütün bir gün için, oniki saatliğine kiraladım. Oysa (sayfa 180) altı saat ancak yarım gün eder. Haydi bakalım öteki altı saat da doluncaya kadar iş başına — ancak o zaman ödeşmiş olacağız!" Ve işçi, gerçekten de, "kendi isteğiyle" kabul ettiği ve altı iş saatine malolan bir ürün için oniki saatlik bütün bir gün çalışmayı üstlendiği anlaşmaya uymak zorundadır.

Parça başına çalışmada da durum tıpatıp aynıdır. Varsayalım ki, işçimiz, oniki saatte bir metadan oniki parça yapıyor. Bu parçalardan herbiri, hammadde ve yıpranma olarak iki marka malolmakta ve 2,5 marka satılmaktadır. Bundan önceki aynı varsayımlara göre, demek ki, kapitalist, işçiye, parça başına 25 fenik verecektir; bu, oniki parça için üç mark etmektedir ki, bunu kazanılması için de işçinin oniki saate gereksinmesi vardır; oniki parçanın satışından kapitalistin eline 30 mark geçer; bundan hammaddeler ve yıpranma için 24 mark indirildiğinde geriye altı mark kalır ki, kapitalist bunun üç markını ücret olarak işçiye öder, üç markını da cebine atar. Tıpkı yukarıdaki gibi. Burada da işçi, altı saat kendisi için yani ücretini karşılamak için (oniki saatin herbirinde yarımşar saat), ve altı saat da kapitalist için çalışır.

En iyi iktisatçıların, "emek" in değerinden yola çıktıkları sürece üstesinden gelemedikleri güçlük, "emek" in değil de, "işgücü" nün değerinden yola çıktığımızda ortadan kaybolur. Günümüzün kapitalist toplumunda, işgücü bütün öteki metalar gibi bir metadır, ama gene de, tamamıyla özgün bir meta. Yani, değer yaratan bir güç, bir değer kaynağı olmak ve, gerçekten de, uygun bir biçimde kullanıldığında, bizzat kendisinde olandan daha fazlasını yaratan bir değer kaynağı olmak gibi özgün bir niteliği vardır. Üretimin bugünkü durumunda, insanın işgücü, bir günde, bizzat kendisinde bulunandan ve kendisinin malolduğundan daha büyük bir değer üretmekle kalmaz; her yeni bilimsel bulguyla, her yeni teknik buluşla, günlük üretiminin günlük maliyeti aşan bu fazlalığı artar, ve dolayısıyla da işgününün, işçinin günlük ücretini karşılamak için çalıştığı bölümü azalır; öte yandan da, işgününün, işçinin karşılığını almaksızın emeğini kapitaliste *armağan etmek* zorunda olduğu bölümü artar.

İşte bugünkü toplumumuzun tüm ekonomik yapısı budur. bütün değerleri yaratan tek başına işçi sınıfıdır. Çünkü değer sözü, emek sözünün bir öteki ifadesinden başka bir şey (sayfa 181) değildir ve bugünkü kapitalist toplumumuzda, belirli bir metanın içerdiği toplumsal olarak gerekli-emek miktarını anlatan bir deyimdir. Ne var ki, işçiler tarafından üretilen bu değerler, işçilere ait değildir. Bu değerler, hammaddelerin, makinelerin, aletlerin ve işçi sınıfının işgücünü satın almalarına olanak sağlayan birikmiş paranın sahiplerine aittir. Demek ki, işçi sınıfının yarattığı ürünler yığılmasından kendisine kalan, bu yığın bir bölümüdür ancak. Ve az önce gördüğümüz gibi, kapitalist sınıfın kendine sağladığı ve olsa olsa toprak sahipleri sınıfı ile bölüşmek zorunda olduğu geri kalan bölüm, her yeni bulgu ve buluşla daha da artar, buna karşılık, işçi sınıfının payına düşen bölüm (adam başına hesaplandığında) ya çok yavaş ve önemsiz bir artış gösterir, ya yerinde sayar, ya da hatta bazı durumlarda azalır.

Ama gitgide artan bir hızla birbirinin yerini alan bu bulgu ve buluşlar, insan emeğinin her gün görülmemiş ölçüde artan bir üretkenliği, nihayet, bugünkü kapitalist ekonomiyi ortadan kaldıracak bir çelişkiye yolaçar. Bir yanda ölçüye gelmez büyüklükte zenginlikler ve alıcıların başa çıkamayacağı ürün bolluğu; öte yanda ise, toplumun proleterleşmiş, ücretli işçiler haline gelmiş ve işte bu yüzden de bu ürün bolluğunu kendilerine maledemez hale sokulmuş geniş yığınları. Toplumun, son derece zengin küçük bir sınıf ile mülkten yoksun büyük bir ücretliler sınıfına bölünmesi, toplumun üyelerinin büyük bir çoğunluğu aşırı bir yoksulluğa karşı hemen hemen korunmamış, giderek hiç korunmamış durumda iken, o toplumun, kendi ürettiği fazlalığın ağırlığı altında ezilip boğulması sonucunu verir. Bu durum, her geçen gün daha saçma, daha gereksiz olmaktadır. Bu duruma son veril*melidir*, verilebilir. Bugünkü sınıf farklılıklarının ortadan kalkmış olacağı ve —belki biraz sıkıntılı ama herhalde ahlâk bakımından çok yararlı kısa bir geçiş döneminden sonra— toplumun bütün bireylerinin, daha şimdiden zaten varolan muazzam üretici güçlerinin planlı olarak kullanılması ve genişletilmesi sayesinde, ve herkes için zorunlu ve eşit çalışma ile, yaşamdan zevk alma, gelişme ve bedeninin ve usun bütün yeteneklerini işletebilme araç ve olanaklarından herkesin eşit bir biçimde ve durmadan artan bir

bolluk içinde yararlanabileceği yeni bir (sayfa 182) toplum düzeni olanaklıdır. Ve işçilerin bu yeni toplumsal düzeni elde etme kararlılıklarının giderek artmakta olduğunu yarınki Bir Mayıs, ve önümüzdeki 3 Mayıs pazar günü,^[85] Okyanusun her iki yakasında da, tanıtlayacaktır bize. (sayfa 183)

Londra, 30 Nisan 1891
FRİEDRICK ENGELS

Vormärts, 13 Mayıs 1891,
n° 109'a ek olarak ve
Karl Marx, *Lohnarbeit und Kapital*,
Berlin 1891, başlıklı broşür olarak yayınlanmıştır

ÜCRETLİ EMEK VE SERMAYE

I

Çeşitli çevreler tarafından, bugünün sınıf savaşmalarının ve ulusal savaşmaların maddi temelini oluşturan ekonomik ilişkileri ortaya koymamış olmakla kınandık. Biz bu ilişkilere, kasıtlı olarak, yalnızca siyasal çatışmalarda kendilerini doğrudan ön plana çıkardıkları yerde değindik.

Sorun, her şeyden önce, sınıf savaşmalarını günümüzün tarihi içinde izlemek ve elimizde zaten bulunan ve her gün tazelenen tarihsel malzeme ile işçi sınıfının, Şubat ve Martla[86] gerçekleştirilen bağımlılığının, aynı zamanda işçi sınıfının karşıtlarının da — Fransa'da cumhuriyetçi burjuvaların ve bütün Avrupa kıtası üzerinde feodal mutlakiyete karşı savaşım veren burjuva ve köylü sınıflarının da— yenilgisine yolaçtığını; Fransa'da "hilesiz cumhuriyet" in zaferinin, aynı zamanda, Şubat Devrimine kahramanca bağımsızlık savaşları (sayfa 184) ile yanıt vermiş olan ulusların da düşüşü olduğunu; ve son olarak, Avrupa'nın, devrimci işçilerin yenilgisi ile, yeniden eski çifte köleliğine, İngiliz-Rus köleliğine düştüğünü ampirik olarak tanımlamaktı. Paris'teki Haziran savaşımı, Viyana'nın düşüşü, Berlin'in Kasım 1848 traji-komedisi, Polonya'nın, İtalya'nın ve Macaristan'ın umutsuz çabaları, İrlanda'nın açlıktan kırılması — Avrupa'da burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki sınıf savaşımını niteleyen ve bize de, amacı sınıf savaşımından ne kadar uzak görünürse görünsün her devrimci ayaklanmanın devrimci işçi sınıfı zafere ulaşmıca dek başarısızlıkla sonuçlanmak zorunda olduğunu, her türlü toplumsal reformun, proleter devrimi ile feodal karşı-devrimin bir dünya savaşı içinde silahlarla boy ölçüşecekleri ana kadar bir hamhayal olarak kalacağını göstermek olanağını vermiş olan bellibaşlı etmenler işte bunlardı. Gerçekte olduğu gibi bizim sunuş biçimimizde de, Belçika ile İsviçre, biri burjuva monarşisinin model devleti, öteki burjuva cumhuriyetinin model devleti olarak, kendilerinin Avrupa devriminden olduğu kadar sınıf savaşımından da bağımsız devletler olduklarını sanan, ve büyük tarihsel tabloda karikatüre yakın, traji-komik fresklerdi.

Okurlarımız, 1848 yılında sınıf savaşımının koskoca siyasal

biçimler olarak geliştiğini görmüş olduklarına göre, şimdi, artık, burjuvazinin varlığının ve sınıf egemenliğinin olduğu kadar, işçi sınıfının köleliğinin dayandığı ekonomik ilişkilerle de daha yakından ilgilenmenin zamanı gelmiştir.

Üç büyük kesim halinde şu konuları açıklayacağız: 1. Ücretli emek ile sermaye arasındaki ilişki, işçinin köleliği, kapitalistin egemenliği; 2. orta burjuva sınıfların ve köylü denem katmanın bugünkü sistem altındaki kaçınılmaz çöküşleri; 3. çeşitli Avrupa uluslarının burjuva sınıflarının, dünya pazarının zorbası — İngiltere — tarafından ticari boyunduruk altına alınması ve sömürülmesi.

Ekonomi politiğin en ilkel kavramlarının bile önceden bilindiğini varsaymaksızın, mümkün olduğu kadar yalın ve herkesin anlayabileceği bir açıklama yapmaya çalışacağız. İşçiler için anlaşılabilir olmayı istiyoruz. Zaten Almanya'nın her yanında, en basit ekonomik ilişkiler konusunda, bugünkü düzenin patentli savunucularından tutun da Almanya'da (sayfa 185) prenslerden de daha bol olan sosyalist kerametçilere ve bilinmedik siyasal dehalara varıncaya kadar herkeste, bilgisizlik ve en garip fikirlerden meydana gelme bir karşıklık hüküm sürmektedir.

O halde, ilk soruyu ele alalım: Ücret nedir? Nasıl belirlenir?

Eğer işçilere, "ücretiniz ne kadar?" diye bir soru sorulsaydı, kimi, "işverenimden günde bir mark alıyorum", kimi de, "iki mark alıyorum" vb. diyeceklerdi. Hepsi de, bağlı buldukları çeşitli işkollarına göre, belirli bir işin yapılması, örneğin bir yarıdalık bezin dokunması, ya da bir sayfalık bir yazının dizilmesi karşılığında kendi patronlarından aldıkları farklı para tutarları sıralayacaklardı. Bu işçilerin hepsi, bildirdikleri tutarların çeşitliliğine karşın, bir noktada birleşeceklerdir: ücret, kapitalistin belirli bir işzamanı karşılığında ya da belirli bir işin yapılması karşılığında ödediği para tutarıdır.

Kapitalist, bundan ötürü, para ile onların emeklerini satın alıyor görünür. Onlar da, kapitaliste bu para karşılığında emeklerini satarlar. Ama bu, ancak görünüşte böyledir. Oysa gerçekte onların para karşılığında kapitaliste sattıkları işgücüdür. Kapitalist bu işgücünü bir günlüğüne, haftalığına, aylığına vb. satın alır. Ve satın aldıktan sonra da, işçileri baştan şart koşulan süre boyunca çalıştırarak, bu işgücünü kullanır. Kapitalist, işçilerin işgüçlerini satın

aldığı bu aynı para, örneğin iki mark karşılığında, iki kilo şeker, ya da belirli bir miktarda herhangi bir başka meta satın alabilirdi. İki kilo şeker satın aldığı bu iki mark, iki kilo şekerin fiyatıdır. İşgücünün oniki saatlik kullanımını satın aldığı bu iki mark, oniki saatlik işin fiyatıdır. Demek ki, işgücü bir metadır, şekerden ne eksik, ne fazla. Birincisi saatle ölçülür, ikincisi ise teraziyile.

İşçiler, metalarını, yani işgüçlerini kapitalistin metaı ile, yani para ile değişirler, ve bu değişim, belirli bir oranda olur. Şu kadar paraya, işgücünün şu kadar süreyle kullanılması. Oniki saatlik dokuma karşılığında 2 mark. Peki bu 2 mark, 2 mark karşılığında satın alabileceğim bütün öteki metaları da temsil etmez mi? Şu halde işçi, kendi metaını, yani işgücünü, her türden öteki metalarla değişmiştir ve bu, belirli bir (sayfa 186) orana göre olmuştur. Kapitalist, işçiye 2 mark vermekle, günlük emeği karşılığında ona şu kadar et, şu kadar giyecek, şu kadar yakacak, ışık vb vermiştir. Buna göre, bu 2 mark, işgücünün öteki metalarla değişilme oranını, yani işgücünün değişim-değerini ifade eder. Bir metaın para olarak hesaplanan değişim-değeri, onun fiyatı denen şeydir. Ücret, genellikle emeğin fiyatı denilen işgücü fiyatına, ancak insanın etinde, kanında saklı bulunan bu özgün metaın fiyatına verilen addan başka bir şey değildir.

Herhangi bir işçiyi, örneğin bir dokumacıyı alalım. Kapitalist ona dokuma tezgâhını ve ipliği sağlar. Dokumacı işe koyulur, ve iplik beze dönüşür. Kapitalist, bezi alır ve onu örneğin 20 marka satar. O halde, dokumacının ücreti, bezin, 20 markın, kendi emeğinin ürününün bir bölümü müdür? Hiç de değil. Dokumacı, bez satılmadan çok önce belki de bezin dokunması bitmeden önce, ücretini almıştır. Şu halde kapitalist, bu ücreti, bezin satışından alacağı paradan değil, önceden biriktirilmiş paradan öder. Nasıl ki, işveren tarafından sağlanan dokuma tezgâhı ve iplik dokumacının ürünü değilse, aynı şey dokumacının kendi metaı, yani kendi işgücü karşılığında aldığı metalar için de geçerlidir. Olabilir ki, kapitalist, bezi için hiç bir alıcı bulamaz. Olabilir ki, bezin satışından elde ettiği miktar, ücreti bile çıkaramaz. Ya da bezini dokumacının ücretine kıyasla çok kârlı bir biçimde satabilir. Bütün bunların dokumacıyla hiç bir ilgisi yoktur. Kapitalist, dokumacının işgücünü, servetinin, sermayesinin bir bölümüyle satın alır, tıpkı servetinin öteki bölümüyle de hammaddeyi —ipliği— ve iş aletini —dokuma

tezgâhını— satın aldığı gibi. Bunları satın aldıktan sonra, ki bu satın alınan şeyler arasında bezin üretimi için gerekli olan işgücü de vardır, artık yalnız kendisinin olan hammaddelerle ve iş aletleri ile üretim yapar. Çünkü şimdi iş aletleri, üründe ya da ürünün fiyatında dokuma tezgâhı ne kadar pay sahibiyse o kadar pay sahibi olan bizim dokumacıyı da içermektedir.

Şu halde ücret, işçinin kendi ürettiği meta içinde sahip olduğu pay değildir. Ücret, kapitalistin onlarla kendisi için belirli bir miktarda üretken işgücü satın aldığı daha önceden varolan metaların bir bölümüdür. (sayfa 187)

İşgücü, demek ki, onu elinde bulunduranın, yani ücretli işçinin kapitaliste sattığı bir metadır. Ücretli işçi bunu neden satar? Yaşamak için.

Ama, işgücünün uygulanması, emek, işçinin kendi yaşam faaliyetidir, kendi yaşamının tezahürüdür. Ve işte, işçinin gerekli geçim araçlarını sağlamak için bir başkasına sattığı bu yaşam faaliyetidir. Böylece, yaşam faaliyeti, kendisi için bir varolabilme aracından başka bir şey değildir. O, yaşamak için çalışır. Hatta kendisine göre çalışmak, kendi yaşamının bir bölümü değil, daha çok, yaşamından yapılan bir özveridir. Bir başkasına devrettiği bir metadır. Bundan ötürü, kendi faaliyetinin ürünü de, bu faaliyetinin amacı değildir. Kendisi için ürettiği şey, dokuduğu ipek, madenden çıkardığı altın, yaptığı saray değildir. Kendisi için ürettiği şey, ücrettir, ve ipek, altın, saray onun gözünde belirli bir miktar geçim aracına, belki de pamuklu bir fanilaya, bir miktar bakır paraya ve bir bodrum katna indirgenir. Peki ya bu oniki saat boyunca dokuyan, iplik eğiren, yol açan, tornaya çeken, ev yapan, kürek sallayan, taş kıran, yük taşıyan vb. işçi, bu oniki saatlik dokumacılığa, iplik eğirmeye, yol açmaya, tornacılığa, duvarcılığa, kürek sallamaya, taş kırmaya kendi yaşamının bir belirtisi gibi, kendi yaşamı gibi mi bakar? Tam tersine, onun için yaşam, bu işin bittiği yerde, masada, kahvede, yatakta başlar. Öte yandan, bu oniki saatlik emek, kendisi için dokuma, eğirme, yol açma vb. olarak değil, kendisini masaya, kahveye, yatağa götüren kazanç olarak anlam taşır. Eğer ipekböceği, varlığını bir tırtıl olarak sürdürmek için koza örseydi, tam bir ücretli işçi olurdu.

İşgücü, her zaman bir meta olmamıştır. Emek, her zaman ücretli emek, yani özgür emek olmamıştır. Köle kendi işgücünü köle

sahibine satmıyordu, nasıl ki öküz de yaptığı hizmeti köylüye satmazsa. Köle, efendisine işgücü ile birlikte, bir defada ve tümünden satılır. Köle, bir efendinin elinden ötekinin eline geçebilen bir metadır. Kendisi bir metadır ama, işgücü onun kendi metası değildir. Serf, işgücünün yalnız bir bölümünü satar. Toprak sahibinden bir ücret almaz; daha çok o, kendisi, toprak sahibine bir haraç öder.

Serf toprağa aittir ve topraktan elde edilenleri toprağın sahibine teslim eder. Öte yanda, özgür emekçi, kendisini satar (sayfa 188) ve hem de parça parça satar. Yaşamının 8, 10, 12, 15 saatini, gün be gün açık artırmayla, en çok artıranlara, hammaddelerin, iş aletlerinin ve geçim araçlarının sahiplerine, yani kapitalistlere satar. İşçi, ne bir köle sahibine, ne de toprağa aittir, ama günlük yaşamının 8, 10, 12, 15 saati bunu satın alana aittir. İşçi, kendisini kiralayan kapitalisti istediği an terkeder, ve kapitalist de, artık onun sırtından kâr elde etmediği, ya da umduğu kârı elde etmediği anda kendisine yol verir. Ama yaşamının biricik kaynağı kendi işgücünün satımı olan işçi, kendi varlığını reddetmeksizin alıcılar sınıfının tümünü, yani kapitalist sınıfı terkedemez. İşçi şu ya da bu kapitaliste değil, kapitalist sınıfa aittir, ve dahası, kendisini satmak, yani bu kapitalist sınıf içinden bir alıcı bulmak ona düşer.

Sermaye ile ücretli emek arasındaki ilişkilerde daha derinlere dalmadan önce, şimdi kısaca, ücretin belirlenmesinde hesaba katılan en genel ilişkileri açıklayacağız. Ücret, görmüş olduğumuz gibi, belirli bir metanın, işgücünün fiyatıdır. Demek ki, ücret de bütün öteki metaların fiyatlarını belirleyen aynı yasalarla belirlenir. O halde burada sorulacak soru şudur: bir metanın fiyatı nasıl belirlenir?

II

Bir metanın fiyatını belirleyen nedir?

Bunu belirleyen, alıcılarla satıcılar arasındaki rekabettir, yani arz ve talep arasındaki ilişkidir. Bir metanın fiyatını belirleyen rekabet, üç yönlüdür.

Aynı meta, çeşitli satıcılar tarafından piyasaya sürülür. Aynı nitelikte metaları en ucuz fiyata satan, öteki satıcıların ayağını kaydıracağından ve en büyük sürümü sağlayacağından emindir. Demek ki, satıcılar, malların sürümü için, pazar için karşılıklı çekişir dururlar. Herbiri, satmak, olabildiğince çok satmak ve elinden gelirse öteki satıcıları safdışı ederek yalnız kendisi satmak ister. Bunun içindir ki, biri ötekinden daha ucuza satar. Bunun sonucu olarak, satıcılar arasında piyasaya sürdükleri metaların fiyatını düşüren bir rekabet çıkar ortaya.

Ama, buna karşılık, alıcılar arasında da rekabet vardır ki, bu da piyasaya sürülen metaların fiyatlarının yükselmesine (sayfa 189) yolaçar.

Son olarak, alıcılarla satıcılar arasında da rekabet vardır; alıcılar olabildiğince ucuza almak, satıcılar ise, olabildiğince pahalı satmak isterler. Alıcılar ile satıcılar arasındaki bu rekabetin sonucu, bu rekabetin yukarıda sözü edilen iki yanının nasıl bir ilişki içinde olduklarına, yani rekabetin alıcılar ordusunda mı, yoksa satıcılar ordusunda mı daha güçlü olduğuna bağlı olacaktır. Sanayi bu iki orduyu karşı karşıya getirir ki, bunlardan herbiri gene kendi safları arasında, kendi birlikleri arasında da bir savaş yürütmektedir. Kendi birlikleri arasında en az vuruşma olan ordu, hasmına karşı zaferi kazanır.

Piyasada 100 balya pamuk ve, aynı zamanda, 1.000 balya pamuk alıcısı olduğunu varsayalım. Bu durumda, demek ki, talep arzdan on kat daha büyüktür. Herbiri bu yüz balyadan bir tane, ve eğer mümkünse hepsini almak isteyen alıcılar arasındaki rekabet çok çetin olacaktır. Bu örnek keyfi bir varsayım değildir. Ticaret tarihinde, aralarında birlik kurmuş birkaç kapitalistin 100 balya değil, dünyanın tüm pamuk stoklarını satın almaya çalıştıkları pamuk rekoltesinin kötü olduğu dönemleri yaşadık. Böylece, verilen bu örnekte, bir alıcı, pamuk balyası başına görece olarak daha yüksek bir fiyat vererek

öteki alıcıyı piyasadan uzaklaştırmaya çalışacaktır. Düşman ordunun birliklerinin kendi aralarında zorlu bir kavgaya tutuştuklarını gören ve 100 balya pamuğun tümünün de satılacağından emin bulunan pamuk satıcıları, karşı taraftakilerin pamuk fiyatını yükseltmek için birbirleriyle rekabete giriştikleri bir sırada, birbirlerine girip pamuk fiyatını düşürmemeye dikkat edeceklerdir. İşte böylece, satıcılar ordusunda birdenbire bir iç barış meydana gelir. Şimdi onlar, alıcıların karşısına tek bir kişi gibi dikilirler, kollarını filozofça kavuştururlar, ve eğer en ısrarlı ve hevesli alıcıların bile fiyat tekliflerinin kesin bir sınırı bulunmazsa, bunların isteklerinin de sınırı olmaz.

Demek ki, bir metanın arzı bu mala karşı olan talepten daha az ise, satıcılar arasında hemen hemen, ya da hiç bir rekabet olmaz. Bu rekabetin azalması oranında, alıcılar arasındaki rekabet artar. Sonuç, meta fiyatlarında oldukça önemli bir artıştır. (sayfa 190)

Bunun karşısı durumun, tam tersi bir sonuçla, çok daha sık meydana geldiği bilinmektedir. Arzın talebe göre hatırı sayılır bir fazlalık göstermesi; satıcılar arasında amansız bir rekabet; alıcı yokluğundan malların gülünç derecede düşük fiyatlarla satılması.

Ama fiyatlarda bir yükselme, bir düşme ne demeye gelir; yüksek fiyatın, düşük fiyatın anlamı nedir? Bir kum tanecığı, mikroskopla bakıldığında yüksektir, ve bir kule, dağ ile kıyaslandığında alçaktır. Ve eğer fiyat, arz ile talep arasındaki ilişki ile belirleniyorsa, o zaman arz ile talep arasındaki ilişkiyi belirleyen nedir?

Karşımıza çıkan ilk burjuvaya başvuralım. Bir an bile duraksamayacak, bir başka Büyük İskendermiş gibi, bu metafizik kördüğümü çarpım cetveli ile kesip atacaktır. Bize diyecektir ki, sattığım malların üretimi bana 100 marka maloluyorsa, ve ben bu malların satışından, ama bütün bir yıl içerisindeki satışından, 110 mark elde ediyorsam — o zaman bu, akla-uygun, dürüst, meşru bir kârdır. Ama eğer bunun karşılığında 120 ya da 130 mark elde ediyorsam, bu, yüksek bir kârdır; ve eğer elde ettiğim 200 markı buluyorsa, bu, olağanüstü, çok büyük bir kâr olur. Peki burjuvanın kârını ölçmekte kullandığı ölçü nedir? Metanın üretim maliyeti. Bu meta karşılığında, üretimleri daha ucuza malolmuş bir miktar başka meta alacak olursa, zarar etmiş olur. Kendi metayı karşılığında, üretilmeleri daha pahalıya malolmuş bir miktar başka meta alacak

olursa, kazançlı çıkmış olur. Ve kârdaki yükselme ve düşmeleri, kendi metanın değişim-değerinin sıfır göstergesinin —üretim maliyetinin— üstünde ya da altında duruyor olmasına göre hesaplar.

Böylece arz ile talep arasındaki değişen ilişkinin fiyatlarda nasıl kimi kez bir yükselişe, kimi kez bir düşüşe, kimi kez yüksek, kimi kez düşük fiyatlara yol açtığını görmüş bulunuyoruz. Eğer bir metanın fiyatı arz yetersizliği ya da talepte görülen orantısız bir artış yüzünden oldukça önemli bir yükselme göstermişse, mutlaka bir başka metanın fiyatı buna orantılı olarak düşmüş demektir, çünkü bir metanın fiyatı, o metanın başka metalarla değişilme oranının para olarak ifadesinden başka bir şey değildir. Örneğin, bir metre ipekli kumaşın fiyatı 5 marktan 6 marka çıkarsa, gümüşün değeri (sayfa 191) ipekli kumaşa göre düşmüş, ve eski fiyatlarında kalmış olan bütün öteki metaların fiyatları, aynı şekilde, ipekli kumaşa oranla düşmüş demektir. Aynı miktarda ipekli kumaş alabilmek için, karşılığında, bu metarlardan daha fazla miktarda vermek gerekir. Bir metadaki fiyat artışının sonucu ne olacaktır? Bir miktar sermaye, gelişmekte olan bu sanayi dalına atılacak ve sermayenin bu yeglenen sanayi alanına akımı, sermayeye olağan kârlar getirene dek, ya da daha doğrusu, ürünlerinin fiyatı, aşırı üretim yüzünden, üretim maliyetinin altına düşene dek sürecektir.

Bunun tersine, eğer bir metanın fiyatı, üretim maliyetinin altına düşerse, sermaye, bu metanın üretiminden çekilecektir. Modası geçmiş ve bundan ötürü de yokolması gereken bir sanayi dalı olma durumu dışında, böyle bir metanın üretimi, yani arzı, sermayenin kaçmasından dolayı, talebe uygun düşene dek, ve bunun sonucu fiyatı yeniden üretim maliyetinin düzeyine çıkıncaya dek, ya da daha doğrusu, arz, talebin altına düşünceye dek, yani fiyatı yeniden üretim maliyetinin üstüne çıkıncaya dek düşmeye devam edecektir, çünkü bir metanın yürürlükteki fiyatı, her zaman, üretim maliyetinin ya altında ya da üstünde bulunur.

Sermayenin bir sanayi alanından bir başkasına nasıl ileri geri hareket ettiğini görüyoruz. Yüksek fiyatlar çok büyük bir içe doğru göç, düşük fiyatlar ise çok büyük bir dışa doğru göç getirirler.

Bir başka görüş açısından, yalnız arzın değil, talebin de üretim maliyeti tarafından belirlendiğini gösterebilirdik. Ama bu bizi konumuzdan çok uzaklaştırır.

Arz ve talepteki dalgalanmaların bir metanın fiyatını sürekli olarak nasıl yeni baştan üretim maliyetine getirmekte olduğunu görmüş bulunuyoruz. Bir metanın gerçek fiyatı, gerçekten, her zaman üretim maliyetinin ya altında ya da üstündedir, ama yükseliş ve düşüşler karşılıklı olarak birbirlerini dengelerler, öyle ki, belirli bir süre içerisinde, sanayideki çekilme ve kabarmalar birlikte alındıklarında, metalar birbirleriyle üretim maliyetlerine uygun olarak değişirler ve, demek ki, fiyatları üretim maliyetleri tarafından belirlenir.

Fiyatın üretim maliyeti tarafından bu belirleniş, iktisatçıların anladıkları anlamda anlaşılmalıdır. İktisatçılar, (sayfa 192) metaların ortalama fiyatının üretim maliyetine eşit olduğunu; bunun bir yasa olduğunu söylerler. Yükselmenin alçalmayla alçalmanın da yükselmeye dengelendiği anarşik hareketi bir raslantı sayarlar. Ama, başka iktisatçılarda da gerçekten yapıldığı gibi, dalgalanmaları yasa, ve üretim maliyeti tarafından belirlenmeyi raslantı kabul etmek de aynı ölçüde doğru olurdu. Ancak daha yakından bakıldığında, yalnızca bu dalgalanmalardır ki, kendileriyle birlikte en korkunç yıkımları getirirler ve burjuva toplumunu, yersarsıntılarını gibi, temellerine dek sarsarlar — yalnızca bu dalgalanmaların akışı içersindedir ki, fiyatlar üretim maliyeti tarafından belirlenir. Bu düzensizlik hareketinin tümü, onun düzeninin ta kendisidir. Bu sınıai anarşinin akışı içinde, bir daire çevresindeki bu hareket içinde, rekabet, sözgelimi, bir aşırılığı bir başkasıyla telâfi eder.

Şu halde, görüyoruz ki, bir metanın fiyatı kendi üretim maliyeti tarafından öyle bir biçimde belirlenir ki, bu metanın fiyatının kendi üretim maliyetinin üstüne çıktığı dönemler, üretim maliyetinin altına düştüğü dönemler tarafından telâfi edilir, ve vice versa. Bu, elbette, ayrı ayrı, belirli sınıai ürünler için değil, ancak tüm bir sanayi dalı için geçerlidir. Bunun sonucu olarak, bu, gene, tek tek sanayiciler için değil, ancak tüm sanayiciler sınıfı için geçerlidir.

Fiyatın üretim maliyeti tarafından belirlenmesi, fiyatın bir metanın yapımı için gerekli-emek zamanı tarafından belirlenmesi ile aynı şeydir, çünkü üretim maliyeti (1) hammaddelerden ve aletlerin yıpranmasından, yani üretimleri belli bir miktarda işgününe malolmuş ve bundan ötürü de belli miktarda bir emek zamanını temsil eden sanayi ürünlerinden, ve (2) ölçüsü bizzat zaman olan dolaysız emekten oluşur.

Bu durumda, genel olarak metaların fiyatını düzenleyen bu aynı genel yasalar, elbet, ücreti, emeğin fiyatını da düzenlerler.

Ücret, arz ve talep arasındaki ilişkiye göre, işgücü alıcıları, yani kapitalistler ile, işgücü satıcıları, yani işçiler arasındaki rekabetin aldığı biçime göre yükselip düşecektir. Ücretteki dalgalanmalar genel olarak metaların fiyatındaki dalgalanmalara tekabül eder. Ama bu dalgalanmaların çerçevesi içerisinde, emeğin fiyatı üretim maliyeti ile, bu metanın (sayfa 193) —işgücünün— üretimi için gerekli-emek zamanı ile belirlenir.

O halde, işgücünün üretim maliyeti nedir?

Bu, işçiyi işçi olarak muhafaza etmek ve işçiyi işçi durumuna getirmek için gerekli olan masraflardır.

Bundan ötürü, herhangi bir işin gerektirdiği eğitim süresi ne denli kısa olursa, işçinin üretim maliyeti o denli az, ve emeğinin fiyatı, ücreti o denli düşük olur. Çıraklık döneminin hemen hiç gerekli olmadığı, işçinin kabaca maddi varlığının yeterli olduğu sanayi dallarında, işçinin üretimi için gerekli masraflar, hemen hemen yalnızca kendisini yaşatmak ve çalışabilir durumda tutmak için zorunlu metarlardan ibarettir. Bunun içindir ki, emeğin fiyatı, zorunlu geçim araçlarının fiyatı ile belirlenecektir.

Bununla birlikte, burada işin içine bir başka düşünce daha girer. İmalâtçı, üretim maliyetini ve, buna göre, ürünlerin fiyatlarını hesaplarken iş aletlerinin yıpranmasını da hesaba katar. Örneğin eğer bir makine ona 1.000 marka mal olmuşsa ve ömrü on yılsa, on yılın sonunda eskimiş olan makinenin yerine bir yenisini koyabilmek için metaların fiyatına her yıl 100 mark ekler. Aynı biçimde, basit işgücünün üretim maliyeti hesaplanırken üreme masrafları da hesaba katılmalıdır, ki böylelikle, işçi soyunun çoğalabilmesi ve eskimiş işçilerin yerini yenilerin alabilmesi sağlanmış olur. Demek ki, işçinin yıpranması da, makinenin yıpranması gibi aynı şekilde hesaba katılır.

Basit işgücünün üretim maliyeti, demek ki, işçinin varoluş ve üreme masraflarından oluşur. Bu varoluş ve üreme masraflarının fiyatı, ücreti meydana getirir. Bu biçimde belirlenen ücrete, asgari ücret denir. Bu asgari ücret, metaların fiyatlarının genel olarak üretim maliyetleri ile belirlenmesi gibi, bir tek birey için değil, bu bireylerin meydana getirdikleri tür için gereklidir. Varolmak ve üremek için tek tek yeterli ücret alamayan milyonlarca işçi vardır; ama tüm işçi

sınıfının ücretleri gösterdikleri dalgalanmalar içerisinde, bu asgariye eşitlenirler.

Herhangi bir başka metanın fiyatı gibi ücreti de düzenleyen en genel yasaları şimdi artık anlamış olduğumuza göre, konumuza daha ayrıntılı bir biçimde girebiliriz.

Sermaye, yeni hammaddeler, yeni iş aletleri ve geçim (sayfa 194) araçları üretmede kullanılan her çeşit hammaddelerden, iş aletlerinden ve geçim araçlarından oluşur. Sermayeyi oluşturan bütün bu parçalar, emeğin yarattığı şeylerdir, emeğin ürünleridir, birikmiş emektir. Yeni bir üretimin aracı olarak işgören birikmiş emek, sermayedir.

İktisatçılar böyle derler işte.

Bir zenci köle nedir? Kara ırktan bir insandır. Bu açıklama ne denli yeterliyse, bundan önceki de o denli yeterlidir.

Bir zenci, bir zencidir. Ancak belirli koşullar altında, bir köle durumuna gelir. Bir pamuk eğirme makinesi, pamuk eğirme makinesidir. Ancak belirli koşullar altında sermaye durumuna gelir. Bu koşullardan koparıldı mı, artık sermaye değildir, tıpkı altının kendi başına para olmaması ya da şekerin şeker fiyatı olmaması gibi.

Üretimde, insanlar, yalnız doğa üzerinde değil, birbirleri üzerinde de etkili olurlar. Ancak belirli bir biçimde işbirliği yaparak ve etkinliklerini karşılıklı olarak değiş-tokuş ederek üretimde bulunurlar. Üretmek için birbirleriyle belirli bağlantılar ve ilişkiler içine girerler, ve ancak bu toplumsal bağlantı ve ilişki sınırları içindedir ki, doğa üzerinde etkili olur, üretimde bulunurlar.

Üreticilerin kendi aralarındaki bu toplumsal ilişkiler, etkinliklerini değiş-tokuş etme ve tüm üretim eylemine katılma koşulları, üretim araçlarının niteliklerine göre, doğal olarak farklı olacaktır. Yeni bir savaş aletinin, ateşli silahın icadı ile ordunun tüm örgütlenmesi zorunlu olarak değişmiştir; bireylerin bir ordu oluşturabilme ve bir ordu olarak davranabilme ilişkileri değişik bir biçim almış ve farklı orduların birbirleriyle olan ilişkileri de değişmiştir.

Demek ki, insanların, içinde üretimde buldukları toplumsal ilişkiler, toplumsal üretim ilişkileri, maddi üretim araçlarındaki, üretici güçlerdeki değişme ve gelişme ile birlikte değişir, değişik bir biçim alır. Üretim ilişkileri bir bütün halinde toplumsal ilişkiler denilen şeyi, toplumu, ve özellikle, belirli bir tarihsel gelişme

aşamasındaki bir toplumu, özgün, ayırdedici nitelikte bir toplumu oluşturur. Antik toplum, feodal toplum, burjuva toplum, herbiri, aynı zamanda, insanlık tarihinde özel bir gelişim aşamasını belirten bu türden üretim ilişkileri bütünü oluştururlar. (sayfa 195)

Sermaye de bir toplumsal üretim ilişkisidir. Bir burjuva üretim ilişkisi, burjuva toplumunun üretim ilişkisidir. Sermayeyi oluşturan geçim araçları, iş aletleri, hammaddeler, belli toplumsal koşullar altında, belirli toplumsal ilişkiler içinde üretilmiş ve biriktirilmiş değerler midir? Bunlar yeni üretim için belli toplumsal koşullar altında, belirli toplumsal ilişkiler içinde kullanılmıyorlar mı? Ve yeni şeyler üretilmesine hizmet eden ürünleri sermaye haline dönüştüren de işte bu belirli toplumsal nitelik değil midir?

Sermaye sadece geçim araçlarından, iş aletlerinden ve hammaddelerden, sadece maddi ürünlerden ibaret değildir; bunları olduğu kadar değişim-değerlerini de içerir. Sermayenin içerdiği bütün ürünler metadırlar. Demek ki, sermaye, yalnız bir maddi ürünler toplamı değildir; sermaye, bir metalar, bir değişim-değerleri, bir toplumsal büyüklükler toplamıdır.

Yünün yerine pamuğu, buğdayın yerine pirinci, ya da demiryollarının yerine buharlı gemileri koysak da, sermaye aynı kalır, yeter ki pamuk, pirinç, buharlı gemi —sermayenin kitlesi— daha önce yünün, buğdayın, demiryollarının sahip oldukları aynı değişim-değerine, aynı fiyata sahip olsunlar. Sermaye en ufak bir değişikliğe uğramaksızın, sermayenin kitlesi sürekli olarak değişebilir.

Ama, her sermayenin bir emtia, yani değişim-değerleri toplamı olmasına karşılık, her emtia, her değişim-değerleri toplamı sermaye değildir.

Her değişim-değerleri toplamı, bir değişim-değeridir. Aynı ayrı her değişim-değeri, bir değişim-değerleri toplamıdır. Örneğin, 1.000 mark eden bir ev, 1.000 marklık bir değişim-değeridir. Bir fenik eden bir kâğıt parçası, yüz tane yüzdibir feniklik bir değişim-değeri toplamıdır. Başka ürünlerle değişilebilir olan ürünler, metadırlar. Birbirleriyle belirli bir orana göre değişilebilirler; bu oran onların değişim-değerini, ya da para olarak ifade edildiğinde, onların fiyatını oluşturur. Bu ürünlerin miktarı, onların meta olma, ya da bir değişim-değeri miktarı, ya da belirli bir fiyata sahip olma niteliklerinde hiç bir değişiklik yapamaz. Bir ağaç ister büyük, ister

küçük olsun, bir ağaçtır. Demiri öteki ürünlerle ister ons olarak ister yüzdelik ağırlık birimlerine göre değişiyor olalım, bu, onun (sayfa 196) meta olma, değişim-değeri olma niteliğini değiştirir mi? Miktarına göre, daha büyük ya da daha küçük değere, daha yüksek ya da daha düşük fiyata sahip bir metadır.

O zaman, herhangi miktarda bir metanın, değişim-değerinin sermaye haline gelmesi nasıl olur?

Bağımsız bir toplumsal güç olarak, yani toplumun bir kesiminin gücü olarak varlığını sürdürerek ve çoğalarak, dolaysız, canlı işgücü karşılığında değişilmek suretiyle. Çalışma yeteneğinden başka hiç bir şeye sahip bulunmayan bir sınıfın varlığı sermayenin zorunlu bir önkoşuludur.

Birikmiş emeği sermayeye dönüştüren tek şey, birikmiş, geçmiş, maddeleşmiş emeğin, dolaysız, canlı emek üzerindeki egemenliğidir.

Sermaye, yaşayan emeğe yeni üretimin aracı olarak hizmet eden birikmiş emekten ibaret değildir. Sermaye, birikmiş emeğe, kendi değişim-değerini korumasının ve çoğaltmasının aracı olarak hizmet eden yaşayan emektir.

Kapitalist ile ücretli işçi arasındaki alışveriş sırasında olan nedir?

İşçi, kendi işgücü karşılığında geçim araçları alır, ama kapitalist, verdiği geçim araçları karşılığında işçinin emeğini, üretken faaliyetini, işçinin tükettiği şeyi karşılamakla kalmayıp, birikmiş emeğe bu emeğin içerdiğinden daha büyük bir değer veren yaratıcı gücünü alır. İşçi, mevcut geçim araçlarının bir bölümünü kapitalistten alır. Bu geçim araçları onun ne işine yarar? O anda tüketim yapmasına. Ama, bu geçim araçlarını tükettiğim anda, bunlar benim için bir daha geri gelmemek üzere kaybolmuştur, meğer ki, bu araçların benim varlığımı sürdürmemi sağladıkları süreyi yeni geçim araçları üretmekte, tüketim sırasında, tüketilmekle yokolan değerlerin yerine, emeğimle yeni değerler yaratmakta kullanayım. Ama, aldığı geçim araçları karşılığında işçinin kapitaliste teslim ettiği işte bu soylu yeniden üretme gücüdür! Bu bakımdan, bu gücü kendisi için yitirmiş olur.

Bir örnek alalım: bir kiracı çiftçi gündelikçisine günde 5 gümüş groşen veriyor. Bu 5 gümüş groşen karşılığında gündelikçi bütün gün çiftçinin tarlasında çalışıyor ve böylece ona 10 gümüş groşenlik bir hasılat sağlıyor. Çiftçi gündelikçiye verdiği değeri yerine koymuş

olmakla kalmıyor, iki katına (sayfa 197) çıkarıyor. Demek ki, gündelikçiye verdiği 5 gümüş groşeni verimli, üretken bir biçimde kullanmış, tüketmiştir. Bu 5 gümüş groşen karşılığında tam iki katı bir değerde tarımsal ürün üreten ve 5 gümüş groşeni 10 gümüş groşen yapan emekçinin emeğini ve gücünü satın almıştır. Buna karşılık, gündelikçi, sonuçlarını çiftçiye bıraktığı kendi üretici gücü yerine, azçok kısa bir süre içinde tükettiği geçim araçlarıyla değiştiği 5 gümüş groşen alıyor. Demek ki, 5 gümüş groşen ikili bir biçimde tüketilmiştir, sermaye için yeniden üretici biçimde, çünkü 10 groşen getiren işgücü[*] karşılığında değişilmiştir; işçi için üretici olmayan biçimde, çünkü bir daha geri gelmemek üzere yokolmuş bulunan geçim araçları ile değişilmiştir ve işçi, ancak çiftçi ile aynı değişimi yineleyerek onların aynı değerini elde edebilir. Şu halde sermaye ücretli emek varsayımına, ücretli emek de sermaye varsayımına dayanır. Bunlar birbirlerinin koşuludurlar; karşılıklı olarak birbirlerini yaratırlar.

Bir pamuk fabrikası işçisi, yalnızca pamuklu kumaşlar mı üretir? Hayır, sermaye üretir. Kendi emeğine yeniden kumanda etmeye ve onun aracılığı ile yeni değerler yaratmaya hizmet edecek değerler üretir.

Sermaye, ancak işgücü karşılığında değişilmek suretiyle, ancak ücretli emek yaratarak çoğalabilir. Ücretli işçinin işgücü, sermaye ile ancak sermayeyi artırarak, kölesi olduğu gücü kuvvetlendirerek değişilebilir. O halde, sermayenin artması demek, proletaryanın artması yani işçi sınıfının artması demektir.

Burjuvalar ve burjuva iktisatçıları, kapitalistle işçinin çıkarlarının bundan ötürü aynı olduğunu iddia ederler. Gerçekten de! Kapitalist, işçiye iş vermezse, işçi mahvolur. Sermaye de, işgücünü sömürmezse yokolur, ve onu sömürmesi için de satın alması gerekir. Üretime ayrılmış sermaye, yani üretken sermaye, ne denli çabuk çoğalır, bunun sonucu olarak sanayi de o denli gelişir, burjuvazi o ölçüde zenginleşir, işler o denli daha iyi gider, sermaye o denli daha çok işçiye gereksinme duyar, işçi o denli kendini daha pahalıya satır.

İşçi için katlanılabilir bir durumda olmasının vazgeçilmez (sayfa 198) koşulu, böylece, üretken sermayenin olabildiğince hızla büyümesidir.

Peki ama, üretken sermayenin büyümesi ne demektir? Birikmiş

emeğin canlı emek üzerindeki gücünün büyümesi, burjuvazinin işçi sınıfı üzerindeki egemenliğin büyümesi demektir. Eğer ücretli emek kendisine egemen olanların zenginliklerini, kendisine düşman olan gücü, sermayeyi üretiyorsa, o zaman istihdam araçları, yani geçim araçları, kendisini yeniden sermayenin bir parçası haline getirmesi, sermayeyi büyümenin giderek hızlanan hareketi içerisine yeniden atan bir kaldıraç haline getirmesi koşuluyla, bu düşman güçten gerisin geriye kendisine geliyor demektir.

Sermayenin çıkarları ile işçilerin çıkarlarının bir ve aynı çıkarlar olduğunu söylemek, sermaye ile ücretli emeğin bir ve aynı ilişkinin iki yanı olduklarını söylemektir yalnızca. Biri ötekinin sonucudur, tıpkı tefeci ile borç alanın karşılıklı olarak birbirini yaratmaları gibi.

Ücretli işçi, ücretli işçi oldukça, yazgısı sermayeye bağlıdır. İşçi ile kapitalist arasındaki o kadar övülen çıkar ortaklığı işte budur.

Sermaye artınca, ücretli emek kitlesi büyür, ücretli işçilerin sayısı çoğalır; tek sözcükle, sermayenin egemenliği daha çok sayıda bireyleri kapsar. En elverişli durumu varsayalım: üretici sermaye artınca emek talebi de artar. Buna göre de emeğin fiyatı, yani ücret yükselir.

Bir ev, büyük ya da küçük olabilir, çevresindeki evler de aynı ölçüde küçük oldukları sürece, bu ev, bir konuta olan bütün toplumsal talepleri karşılar. Ama küçük evin yanında bir saray yükselirse, küçük ev bir kulübe derecesine düşer. O zaman bu küçük ev, sahibinin güç beğenir bir kişi olamadığının ya da ancak alçakgönüllü istekleri olabileceğinin tanıtı olur. Ama, uygarlığın ilerleyişi boyunca, küçük ev ne denli büyürse büyüsün, eğer komşu saray da aynı hızla ya da daha büyük ölçüde büyürse, görelî olarak küçük evde oturan kişi, kendi dört duvarı arasında, kendini, gitgide daha rahatsız, daha hoşnutsuz, daha darda hissedecektir.

Ücrette hissedilir bir artış üretken sermayede hızlı bir büyümeyi öngörür. Üretken sermayenin bu hızla büyümesi, (sayfa 199) zenginliğin, lüksün, toplumsal gereksinme ve zevklerde de eşit hızda büyümeye yolaçar. Şu halde, her ne kadar işçinin zevk konuları artmışsa da, bu zevklerin sağladıkları toplumsal tatmin, kapitalistin artmış bulunan ve işçi için erişilmez olan zevklerine kıyasla ve genellikle toplumun gelişme aşamasına kıyasla, düşmüştür. Bizim isteklerimiz ve zevklerimiz toplumdan kaynaklanır; bu bakımdan, biz

de bunları, toplum ölçüsüne vururuz; yoksa bize tatmin veren nesnelere ölçmeyiz. Bunlar toplumsal bir nitelik taşıdıklarından görelidirler.

Genel olarak ücret, yalnız karşılığında elde edebileceğim metaller miktarı ile belirlenmemektedir. Ücret çeşitli ilişkileri içerir.

İşçilerin işgüçleri karşılığında aldıkları şey, her şeyden önce, belirli bir miktar paradır. Ücret, sadece bu parasal fiyatla mı belirlenmektedir?

16. yüzyılda, Avrupa'da dolaşımında bulunan altın ve gümüş, Amerika'daki daha zengin ve işletilmesi daha kolay madenlerin bulunuşu sonunda arttı. Bu nedenle, altın ve gümüşün değeri, öteki metallerle oranla düştü. İşçiler işgüçleri karşılığında para biçiminde aynı miktar gümüş almaya devam ettiler. Emeklerinin parasal fiyatı aynı kaldı, ama bununla birlikte, ücretleri düşmüştü, çünkü aynı nicelikteki gümüş karşılığında ellerine geçen metaller toplamı daha azdı. Bu, 16. yüzyılda, sermayenin büyümesini, burjuvazinin yükselişini daha da ilerleten koşullardan biri oldu.

Başka bir durumu alalım. 1847 yılı başında en gerekli besin ürünlerinin, buğdayın, etin, yağın, peynirin vb. fiyatları, kötü ürün alınması yüzünden önemli derecede artmıştı. İşçilerin işgüçleri karşılığında aynı para tutarını almakta devam ettiklerini varsayalım. Onların ücretleri düşmüş değil miydi? Elbette. Aynı para tutarı karşılığında daha az ekmek, daha az et vb. alıyorlardı. Ücretleri, gümüşün değeri azaldığı için değil de, geçim araçlarının değeri yükselmiş olduğundan ötürü düşmüştü.

Son olarak, bütün tarım ürünlerinin ve imalât sanayii ürünlerinin fiyatları, yeni makinelerin kullanımı, daha elverişli bir mevsim geçirilmesi vb. sonucu düşerken, emeğin parasal fiyatının aynı kaldığını varsayalım. Bu durumda (sayfa 200) işçiler, aynı miktar para karşılığında her türden daha çok meta satın alabilirler. Şu halde, salt ücretlerinin parasal değerinin değişmemiş olmasından ötürü, ücretleri artmıştır.

Demek ki, emeğin parasal fiyatı ile, yeni itibari (nominal) ücret ile gerçek ücret, yani ücret karşılığında fiilen verilen metallerin niceliği, birbirleriyle çakışmazlar. Şu halde, ücretin yükselmesinden ya da düşmesinden sözettiğimiz zaman, yalnız emeğin parasal fiyatını, yani itibari ücreti düşünmemeliyiz.

Ama ne itibari ücret, yani karşılığında işçinin kendini kapitaliste sattığı para tutarı, ne de gerçek ücret, yani işçinin bu para ile satın alabildiği metaların niceliği, ücretlerin içerdiği ilişkilerin tümünü kapsamaz.

Ücret, her şeyden önce, kapitalistin kazancı ile, kapitalistin kârı ile olan ilişkisiyle de belirlenir —görelî, orantılı ücret.

Gerçek ücret, emeğin fiyatını öteki metaların fiyatına göre ifade eder, öte yandan, görelî ücret, dolaysız emeğin yarattığı yeni değerdeki birikmiş emeğe, yani sermayeye düşen paya oranla dolaysız emeğin payını ifade eder.

Daha yukarıda, 14. sayfada, şöyle demiştik: "Şu halde ücret, işçinin kendi ürettiği meta içinde sahip olduğu pay değildir. Ücret, kapitalistin onlarla kendisi için belirli bir miktarda üretken işgücü satın aldığı daha önceden varolan metaların bir bölümüdür." Ama, kapitalistin, bu ücreti, işçi tarafından üretilen ürünü sattığı fiyatın içinde tekrar ele geçirmesi gerekir; bunu öyle bir biçimde yapmalıdır ki, kendisine, kural olarak, kendisi tarafından harcanmış olan üretim maliyetinin üstünde bir artı, bir kâr kalsın. İşçinin ürettiği metanın satış fiyatı, kapitaliste göre, üç bölüme ayrılır: birincisi, önceden ödediği hammadelerin fiyatı ile gene önceden ödediği iş aletlerinin, makinelerin ve öteki iş araçlarının yıpranma payını karşılayan, onu yerine koyan bölüm; ikincisi, önceden ödediği ücreti karşılayan bölüm; üçüncüsü ise, geriye kalan artı, kapitalistin kârı. Birinci bölümün yalnızca önceden varolan değerleri yerine koyuyor olmasına karşılık, hem ücretin ve hem de kapitalistin kârının, bir tüm olarak, işçinin (sayfa 201) emeği tarafından yaratılmış olan yeni değerden karşılandığı ve hammaddelere eklendiği açıktır. Ve bu anlamda, bunları birbirleriyle kıyaslayabilmek için, ücrete ve kâra, işçinin ürününden alınan paylar gözü ile bakabiliriz.

Gerçek ücret aynı kalabilir, hatta yükselebilir de, ama görelî ücret gene de düşebilir. Varsayalım ki, örneğin bütün geçim araçlarının fiyatı 2/3 oranında bir düşme gösterdiği halde, günlük ücret yalnız üçte-bir oranında, yani örneğin 3 marktan 2 marka düşüyor. Her ne kadar işçi, iki markı ile daha önce 3 markla alabildiğinden daha büyük miktarda meta alabileceksin de, onun ücreti, gene de, kapitalistin kârına oranla azalmıştır. Kapitalistin (örneğin, fabrikatörün) kârı bir mark artmıştır, yani işçiye ödediği daha az

değişim-değeri tutarına karşılık, işçinin eskisinden daha büyük bir miktarda değişim-değerleri üretmesi gerekmektedir. Sermayenin payı, emeğin payına göre artmıştır. Toplumsal servetin sermaye ile emek arasındaki bölüşümü daha da eşitsiz bir hale gelmiştir. Kapitalist, aynı sermaye ile, daha büyük bir nicelikte emeğe kumanda etmektedir. Kapitalist sınıfın işçi sınıfı üzerindeki gücü artmıştır, işçinin toplumsal konumu kötüleşmiş, kapitalistinkinden bir adım daha aşağıya düşmüştür.

Peki ama, karşılıklı ilişkiler içerisinde, ücretin ve kârın yükselip alçalmasını belirleyen genel yasa nedir?

Ücret ve kâr birbirleriyle ters orantılıdır. Emeğin payı, yani ücret düştüğü ölçüde, sermayenin payı, yani kâr yükselir, ve vice versa. Ücret düştükçe kâr yükselir; ücret yükseldikçe kâr düşer.

Belki de buna şöyle itiraz edilecektir: ister yeni pazarların açılması sonucu, ister eski pazarlarda talebin geçici olarak artması sonucu, vb. olsun, kendi metalarına olan talebin artmasıyla, kapitalist, ürünlerini öteki kapitalistlerle daha elverişli koşullarda değişerek kâr edebilir; kapitalistin kârı, demek ki, öteki kapitalistlerin safdışı kalmasından dolayı, ücretteki, işgücünün değişim-değerindeki yükseliş ve düşüşlerden bağımsız olarak artabilir; ya da kapitalistin kârı, iş aletlerinin yetkinleşmesi, doğa kuvvetlerinin yeni bir kullanımı vb. sayesinde de yükselebilir.

Her şeyden önce şunu kabul etmek gerekecektir ki, ters (sayfa 202) yoldan giderek de varılsa, sonuç aynı kalır. Evet, kâr, ücret azaldığı için artmamıştır, ücret, kâr arttığı için azalmıştır. Kapitalist, başka kişilerin aynı miktardaki emeği ile, emeğe daha yüksek bir fiyat ödemeksizin, daha büyük bir miktarda değişim-değeri elde etmiştir; yani bu duruma göre, emeğe ödenen, emeğin kapitaliste bıraktığı net kâra oranla daha azdır.

Ayrıca, anımsatalım ki, metaların fiyatlarındaki dalgalanmalara karşın, her metanın ortalama fiyatı, yani metanın başka metalarla değişim oranı, o metanın üretim maliyeti ile belirlenir. Demek ki, kapitalist sınıf içindeki birbirini geçmeler, zorunlu olarak, birbirlerini dengelerler. Makinelerin gelişip yetkinleşmesi, yeni doğal güçlerin üretim için kullanılması, belli bir süre içerisinde aynı nicelikteki emek ve sermaye ile daha çok miktarlarda ürün yaratılmasını sağlar, yoksa daha büyük değişim-değeri yaratılmasını değil. Eğirme makinesi

sayesinde bir saat içinde, bu makinenin icadından önce çıkartabildiğinin iki katı, örneğin elli yerine yüz kilo iplik çıkarabiliyorsam da, bu yüz kilo iplik karşılığında, uzun vadede, daha önce elli kilo karşılığında alabildiğimden daha fazla meta alamam, çünkü üretim mafiyeti yarı yarıya düşmüştür, ya da çünkü, aynı üretim maliyeti ile iki katı ürün verebiliyorum.

İster bir ülkenin, ister bütün dünya pazarının kapitalist sınıfı, burjuvazisi olsun, üretimin net kârını aralarında ne oranda üleşirlerse üleşsinler, bu net kârın toplam tutarı, her zaman için, bir bütün olarak dolaysız emeğin birikmiş emeği artırmış olduğu miktardan ibarettir. Demek ki, bu toplam miktar, emeğin sermayeyi artırdığı oranda, yani kârın ücrete kıyasla yükseldiği oranda artar.

Şu halde görüyoruz ki, sermaye ile ücretli emek arasındaki ilişkinin sınırları içinde kalsak bile, sermayenin çıkarları ile ücretli emeğin çıkarları birbirlerine taban tabana karşıttırlar.

Sermayede hızlı bir artış, kârda da hızlı bir artış demektir. Eğer emeğin fiyatı, eğer görelî ücret hızla azalırsa, kâr da, ancak bu aynı hızla artabilir. Gerçek ücretin, kâr ile aynı oranda olmasa bile, itibarî ücretle, emeğin parasal değeri ile birlikte aynı anda yükseliyor olmasına karşın, (sayfa 203) görelî ücret düşebilir. Örneğin işlerin iyi gittiği dönemlerde, eğer ücret yüzde-beş, öte yandan kâr da yüzde-otuz yükselse, orantılı ücret, yani görelî ücret yükselmiş değil, düşmüş olur.

Demek ki, eğer işçinin geliri, sermayenin hızlı büyümesi ile birlikte yükselecek olursa, işçiyi kapitalistten ayıran toplumsal uçurum da aynı zamanda genişler, bu arada sermayenin emek üzerindeki gücü, emeğin sermaye karşısındaki bağımlılığı da büyür.

İşçinin, sermayenin hızla büyümesinde çıkarı vardır demek, işçi başkalarının zenginliğini ne kadar büyük bir hızla çoğaltırsa, kendi payına düşen kırıntılar o denli bol olacak, istihdam ve var edilebilecek işçilerin sayısı o denli çok olacak, sermayeye bağımlı köleler yığını o denli artırılabilir demektir ancak.

Demek ki, şunları saptadık:

İşçi sınıfı için en elverişli olan koşullar, sermayenin olabilecek en hızlı büyümesi bile, işçinin maddî varlığını ne denli iyileştirirse iyileştirsin, kendi çıkarlarıyla burjuvazinin çıkarları arasındaki uzlaşmaz karşıtlığı ortadan kaldırmaz. Kâr ve ücret, daha önce de

olduğu gibi, ters orantılı olarak kalırlar.

Eğer sermaye hızla büyüyorsa ücret yükselebilir; ama sermayenin kârı bununla kıyaslanamayacak kadar çabuk yükselir. İşçinin maddi durumu iyileşmiştir, ama toplumsal konumunun pahasına. Onu kapitalistten ayıran toplumsal uçurum genişlemiştir.

Son olarak:

Ücretli emek için en elverişli koşul, üretken sermayenin mümkün olduğu kadar hızlı büyümesidir demek, yalnızca şu anlama gelir: işçi sınıfı ne denli çabuk çoğalır ve kendisine düşman olan gücü, kendisine ait olmayıp kendisine egemen olan zenginliği ne denli çabuk genişletirse, burjuvazinin kendisini kuyruğuna takıp peşinden sürüklemesine yarayan yaldızlı zincirleri kendi eliyle yapmaktan hoşnut olarak, burjuva zenginliğini artırmak, sermayenin gücünü genişletmek üzere yeniden çalışmaya koyulacağı koşullar da o denli elverişli olacaktır.

Üretken sermayenin büyümesi ile ücretin yükselmesi, gerçekten de, burjuva iktisatçıların iddia ettikleri kadar (sayfa 204) ayrılmazcasına birbirine bağlı mıdır? Onların sözlerine inanmamalıyız. Hatta, sermaye semirdikçe onun kölesi de o kadar iyi beslenir dedikleri zaman da, onlara inanmamalıyız. Burjuvazi fazla uyanıktır, hizmetkârlar kalabalığının gözcülüğünden böbürlenerek büyük derebeyinin boş inanlarını paylaşmayacak kadar hesaplıdır. Burjuvazinin, varoluş koşulları, onu, hesap yapmaya zorlar.

O halde şu noktayı daha yakından incelememiz gerekecek:

Üretken sermayenin büyümesi ücretleri nasıl etkiler?

Eğer burjuva toplumunun üretken sermayesi tüm olarak büyüyecek olursa, emek birikimi de daha çeşitlilik kazanır. Sermayeler sayıca ve kapsam olarak artar. Sermayelerin sayıca artması, kapitalistler arasındaki rekabeti artırır. Sermayelerin artmakta olan kapsamı, daha kocaman savaş araçlarıyla birlikte daha güçlü emek ordularının sanayi savaş alanına sürülmesine yol açar.

Bir kapitalist, ancak daha ucuza satarak, başka bir kapitalisti bu alandan sürüp atabilir ve onun sermayesini ele geçirebilir. Batmadan daha ucuza satabilmek için, daha ucuza üretmek, yani emeğin üretken gücünü mümkün olduğu kadar artırmak gerekir. Ama emeğin üretken gücü, özellikle daha büyük bir işbölümü ile, makinelerin daha genel bir biçimde üretime sokulması ve durmadan

geliştirilmesi ile artar. İşin kendi aralarında bölündüğü emek ordusu ne denli büyük olursa, makineleşmenin alanı ne denli genişlerse, üretim maliyeti o ölçüde buna orantılı olarak düşer, emek o ölçüde verimli olur. Bu yüzden, kapitalistler arasında, işbölümünü ve makineleri artırmak ve her ikisinden de en büyük ölçülerde yararlanmak yolunda genel bir yarışma başlar.

Eğer bir kapitalist, daha büyük bir işbölümü ile, yeni makinelerin kullanılması ve geliştirilmesi ile, doğa kuvvetlerinin daha elverişli bir biçimde ve daha büyük bir ölçüde kullanılması ile aynı emek ya da birikmiş emek kullanarak rakiplerinden daha büyük bir miktarda ürün, yani meta yaratmanın yolunu bulmuşsa; örneğin rakiplerinin yarım metre kumaş dokuyabildikleri aynı işzamanı içerisinde bir yarım metre daha üretebiliyorsa, bu kapitalist nasıl (sayfa 205) davranacaktır?

Bu kapitalist, yarım metre kumaşı, pazardaki eski fiyata satmakta devam edebilirdi, ama bu, rakiplerini safdışı etmenin ve kendi sürümünü artırmanın çaresi olmazdı. Ama üretimi genişlediği ölçüde, satma gereksinmesi de artmıştır. Onun yarattığı daha güçlü ve daha pahalı üretim araçları, elbette ki, ona, metanın daha ucuza satma olanağını sağlar, ama aynı zamanda, onu, daha çok meta satmaya ve kendi metaları için çok daha geniş bir pazar ele geçirmeye zorlar. Şu halde, kapitalistimiz, yarım metre kumaşını rakiplerinden daha ucuza satacaktır.

Ancak, her ne kadar, bütün bir metre kumaş, ona, yarım metre kumaşın öteki kapitalistlere malolduğundan daha fazlaya malolmuyorsa da, o, bu bir metreyi rakiplerinin yarım metreyi sattıkları kadar ucuza satmayacaktır. Yoksa hiç bir ek kazanç sağlayamazdı ve metanın değişimi sonucu, ancak üretim maliyetlerini elde edebilirdi. Onun daha büyük gelir elde etme olasılığı, sermayesini ötekilerden daha çok artırmış olmasından değil, daha büyük bir sermayeyi harekete geçirmiş bulunması olgusundan ileri gelmektedir. Ayrıca, eğer mallarının fiyatını rakiplerinkinden pek az bir yüzde ile düşük tutacak olursa, varmak istediği amaca ulaşır. Daha ucuz fiyata satarak rakiplerini safdışı eder, onların pazarlarından hiç değilse bir kısmını ellerinden alır. Şunu da hatırlatalım ki, yürürlükteki fiyat, her zaman, metanın satışının elverişli ya da elverişsiz bir sanayi mevsiminde olup olmamasına göre, üretim

maliyetinin üstünde ya da altındadır. Yeni ve daha verimli üretim araçları kullanmış olan kapitalistin metalarını gerçek üretim maliyetinin ne kadar üstünde bir yüzde ile satacağı, bir metre kumaşın o zamana kadar alışlagelmiş üretim maliyetinin altında ya da üstünde oluşuna göre değişir.

Ama kapitalistimizin ayrıcalıklı konumu uzun sürmez, öteki rakip kapitalistler de aynı makineleri ve işbölümünü uyguladılar, ve bunu, aynı ölçüde, hatta daha büyük bir ölçüde yaparlar ve bu uygulama o kadar genelleşir ki, kumaşın fiyatı, yalnızca eski üretim maliyetinin altına değil, yeni üretim maliyetinin de altına düşer.

Böylece, kapitalistlerin birbirlerine göre olan konumları, (sayfa 206) yeni üretim araçlarının kullanılmaya başlanmasından önceki konumlarıyla aynı olur, ve bu araçlarla aynı fiyat üzerinden iki katı üretebiliyorlarsa da, şimdi artık bu iki kat üretimi eski fiyatın altında bir fiyatla sürmek zorundadırlar. Bu yeni üretim maliyeti temeli üzerinde aynı oyun yeniden başlar. Daha büyük işbölümü, daha çok makine, işbölümünden ve yeni makinelerden daha geniş ölçüde yararlanılması. Ve rekabet, bu sonuca karşı aynı tepkiyi yeniden yaratır.

Böylece üretim biçiminin ve üretim araçlarının, nasıl durmadan dönüşümler geçirdiklerini, köklü değişikliklere uğradıklarını; işbölümünün nasıl zorunlu olarak daha büyük bir işbölümüne, makine kullanımının daha geniş bir biçimde makineler kullanımına, büyük çapta bir işin daha da büyük çapta bir işe yolaçtığını görüyoruz.

İşte, burjuva üretimini durmadan eski yolundan çıkartan, ve sermayeyi, emeğin üretici güçlerini yetkinleştirmeye zorlayan ve onları yeğînleştirdiğinden ötürü, sermayeye durdurak dedirtmeyen, kulağına sürekli olarak "yürül yürül" diye fısıldayan işte bu yasadır.

Bu yasa, ticari dönemlerin dalgalanmalarının sınırları içinde, bir metanın fiyatını, zorunlu olarak, o metanın üretim maliyetine eşitleyen yasadan başka bir şey değildir.

Bir kapitalistin birlikte üretime soktuğu üretim araçları ne denli güçlü olursa olsun, rekabet, bu üretim araçlarını evrenselleştirecektir, ve onları evrenselleştirdiği bu andan itibaren, sermayenin daha verimli oluşunun tek sonucu, kendisinin şimdi artık aynı fiyata, eskisinden on, yirmi, yüz kez daha fazla ürün çıkarması olacaktır.

Ama yalnızca daha çok kâr elde etmek için değil, üretim maliyetini de karşılamak için —görmüş olduğumuz gibi, bizzat üretim aleti giderek daha pahalılaşmaktadır— şimdi daha geniş bir satış zorunlu hale geldiğinden ve bu yığınsal satış yalnız kendisi için değil, rakipleri için de bir ölüm-kalım sorunu olduğundan, düşük satış fiyatını daha çok miktarda ürün satışıyla dengelemek için öncekinden belki de bin kez daha çok satmak zorunda kaldığına göre, yeni bulunan üretim araçları ne denli verimli olursa, eski mücadele de o denli şiddetli bir biçimde yeniden başlar. Demek ki, işbölümü ve makinelerin (sayfa 207) kullanılması, çok daha büyük bir ölçüde, alabildiğine gelişmeye devam edecektir.

Şu halde, kullanılan üretim araçlarının gücü ne olursa olsun, rekabet, metaın fiyatını, gerisin geriye üretim maliyetine indirgeyerek, böylece ucuz üretimi, —aynı toplam fiyat karşılığında gittikçe daha büyük bir ürün arzını— kaçınılmaz bir yasa durumuna yükselterek, daha ucuza ürettiği ölçüde, yani aynı emek miktarı ile daha fazla ürettiği ölçüde sermayenin elinden bu gücün altın meyvelerini kapmaya çalışır. Demek ki, böylece, kapitalist, kendi öz çabası ile, aynı işzamanı içerisinde daha çok üretmek zorunluluğundan, kısacası, kendi sermayesinin değerini artırmak için daha güç koşullardan başka bir şey kazanmış olmayacaktır. Bu bakımdan, rekabet, üretim maliyeti yasası ile, onun peşini bırakmazken, rakiplerine karşı ortaya çıkardığı her yeni silah kendisine karşı dönerken, kapitalist, eski makinelerin ve eski işbölümü yöntemlerinin yerine, kuşkusuz daha pahalı, ama daha ucuza üreten yenilerini, rekabetin bu yenileri eskitip gözden düşürmesini beklemeksizin, hiç ara vermeden, yenilerini getirerek yarışmayı kazanmaya çalışır.

Şimdi bütün dünya pazarı üzerinde aynı zamanda yer alan bu hummalı çırpınışı gözümüzün önüne getirecek olursak, sermaye büyümesinin, birikmesinin ve yoğunlaşmasının, nasıl kesintisiz bir işbölümü ile ve yeni makinelerin kullanılmasına ve eskilerin geliştirilmesine, bunun da çok daha büyük boyutlarla sonuçlanmasına yol açtığı anlaşılır olacaktır.

Peki ama, üretken sermayenin büyümesine ayrılmazcasına bağlı bu koşullar ücretin belirlenmesini nasıl etkilerler?

Daha büyük bir işbölümü, bir işçiye, 5, 10, 20 kişinin işini yapma olanağını verir; demek oluyor ki, işbölümü, işçiler arasındaki

rekabeti, 5, 10, 20 kat artırır. İşçiler, yalnız, kendilerini birbirlerinden daha ucuz fiyata satarak birbirleriyle rekabet etmezler; bir tek işçinin, 5, 10, 20 işçinin işini yerine getirmesi biçiminde de birbirleriyle rekabet ederler; işçileri bu biçimde rekabete zorlayan şey, sermayenin getirdiği ve sürekli olarak artan işbölümüdür.

Üstelik, işbölümü arttığı ölçüde, iş basitleşir. İşçinin özel ustalığı değerini yitirir. İşçi, yoğun bedensel ve zihinsel (sayfa 208) yetenekler kullanmak zorunda kalmayan basit, tekdüze bir üretici güce dönüşür. Onun emeği, herkesin becerebileceği bir emek olur. Bunun içindir ki, rakipler, her yandan işçi üzerinde baskı yaparlar, ve ayrıca anımsatalım ki, iş ne kadar basit ve öğrenilmesi kolaysa, işe alışmak için gerekli üretim maliyeti de o kadar düşer ve ücretler de o ölçüde düşer, çünkü ücret, bütün öteki metaların fiyatları gibi, kendi üretim maliyetiyle belirlenir.

Demek ki, iş, doyurucu, zevk verici olmaktan uzaklaştıkça, işe karşı isteksizlik arttıkça, rekabet çoğalır, ücret azalır. İşçi, ister daha uzun saatler çalışarak olsun, ya da ister bir saatte daha çok üreterek olsun, daha çok çalışarak aldığı ücretinin miktarını aynı tutmaya çalışır. Demek ki, yoksulluğun dürtüsü, işbölümünün yıkıcı etkilerini daha da artırır. Bunun da sonucu şudur: daha çok çalıştıkça, daha az ücret alır; ve iş arkadaşlarıyla olan salt bu rekabet yüzünden, iş arkadaşlarını da, kendisinininki kadar kötü koşullarla kendilerini satan birer rakip haline getirir, bundan ötürü, son tahlilde, işçi sınıfının bir üyesi olarak kendisiyle rekabet eder.

Makine, usta işçilerin yerine düz işçileri, erkeklerin yerine kadınları, erginlerin yerine çocukları koyarak çok daha geniş bir ölçekte aynı sonuçları getirir. Makinelerin yeni uygulandıkları yerlerde el işçilerini yığın yığın sokaklara dökerek ve makinelerin geliştirildikleri, yetkinleştirildikleri ve yerlerine daha üretken makinelerin konulduğu yerlerde ise işçileri daha küçük yığınlar halinde işlerinden ederek, aynı sonuçları yaratır. Yukarda, kapitalistlerin kendi aralarındaki sanayi savaşının kabaca çizilmiştir bir portresini vermiş bulunuyoruz; bu savaşın şöyle bir özelliği vardır: bu savaşta, çarpışmalar, işçi ordusunun askere alınmasından çok, terhis edilmesiyle kazanılır. Generaller, yani kapitalistler, kim daha çok sanayi erine yol verecek diye aralarında yarışır.

İktisatçılar, bize, makinelerin gereksiz kıldığı işçilerin yeni

istihdam dalları bulduklarını söylerler, bu doğrudur.

Ama onlar, işten çıkarılmış aynı işçilerin yeni işkollarında iş bulabileceklerini doğrudan doğruya iddia etmeye kalkışamazlar. Olgular bu yalana karşı bas bas bağınıyor. (sayfa 209) Gerçekte iddia ettikleri şundan ibarettir: işçi sınıfının başka kesimleri için, örneğin batmaya yüz tutmuş bir sanayi koluna girmek üzere olan genç işçi kuşakları için, yeni iş olanakları doğacaktır. Bu, elbette, mirastan mahrum edilmiş işçiler için büyük bir tesellidir. Muhterem kapitalistler hiç bir zaman sömürülecek taze et ve kan sıkıntısı duymayacaklar, ve ölüleri, kendi ölülerini gömmeye terkedeceklerdir. Bu, burjuvaların, işçilerden çok kendi kendilerine verdikleri bir tesellidir. Makine yüzünden tüm ücretli işçiler sınıfı ortadan kalkacak olsaydı, ücretli emek olmadıkça sermaye olmaktan çıkan sermaye için bu ne korkunç bir şey olurdu!

Ama işçilerin, doğrudan doğruya makine yüzünden işten atılanların ve yeni kuşaktan onların yerine zaten gözdükmiş bulunan tüm kesiminin yeni bir iş bulduğunu varsayalım. Bu yeni işin yitirilmiş olan kadar yüksek ücret getireceğini düşünen var mı? Bu, bütün iktisat yasaları ile çelişen bir şey olurdu. Modern sanayi her zaman, karmaşık, üst düzeyde bir işin yerine, nasıl daha yalın ve alt düzeyde bir iş getirdiğini gördük.

Makine yüzünden bir sanayi dalından kapı dışarı edilen bir işçi yığını, daha düşük bir ücretle çalışmadıkça, nasıl olur da, başka bir sanayi dalına sığınabilir?

Bizzat makinelerin yapımında çalışan işçiler, bu durumun dışında bir örnek olarak gösterilmiştir. Denilir ki, sanayide daha çok makine talep edilmeye ve kullanılmaya başlar başlamaz, makineler de, zorunlu olarak, sayıca artacaktır, ve bunun sonucu, makinelerin yapımı, şu halde makine yapımıyla uğraşan işçilerin sayısı da artacaktır; ve bu sanayi dalında çalıştırılan işçilerin usta, ve hatta eğitim görmüş işçiler oldukları öne sürülmektedir.

Zaten daha önceleri bile ancak yarıyarıya doğru olan bu iddia, 1840 yılından beri bir değer taşır görünümünü büsbütün yitirmiştir, çünkü makine yapımında her zamankinden daha çeşitli makineler kullanılması pamuk ipliği yapımında kullanılandan ne fazladır ne de eksik, ve makine yapan fabrikalarda çalıştırılan işçiler, son derecede gelişmiş makineler karşısında, ancak çok ilkel makinelerin oynadıkları

rolü oynayabilmektedir.

Ama, makinenin kovduğu erkek işçinin yerine, fabrika, (sayfa 210) belki de üç çocuk ve bir kadın çalıştırmaktadır. Ama erkeğin ücretinin, üç çocuk ve bir kadın için yeterli olması gerekmiyor muydu? Asgari ücretin, soyun varlığını sürdürmek ve sayısını çoğaltmak için yeterli olması gerekmiyor muydu? Burjuvaların pek sevdikleri bu sözler neyi tanıtlar öyleyse? Bir tek işçi ailesini yaşatmak için, şimdi artık dört kat fazla işçinin yaşamının tüketilmekte olduğundan başka bir şeyi değil.

Özetleyelim: Üretken sermaye ne denli büyürse, işbölümü ve makine kullanımı da o denli genişler. İşbölümü ve makine kullanımı ne denli genişlerse, işçiler arasındaki rekabet de o denli genişler ve ücretleri de o denli kısılır.

Buna ek olarak, toplumun üst tabakalarından da işçi sınıfına katılmalar olur. Kollarını işçilerin kolları yanında kaldırmaktan başka çareleri olmayan bir küçük sanayiciler ve küçük rantiyeciler kitlesi, işçi sınıfı saflarına fırlatılıp atılırlar. Böylece, iş istemek üzere havaya kalkan kolların meydana getirdiği orman gitgide sıklaşırken, kolların kendileri gittikçe cılızlaşır.

Besbelli ki, küçük sanayici, ilk koşullarından biri gittikçe daha büyük ölçekte üretmek, yani küçük bir sanayici değil, tam tersine, büyük sanayici olmak olan bir savaşa, fazla dayanamaz.

Sermayelerin kitlesi ve sayısı çoğaldıkça, sermaye büyüdükçe sermayenin faizinin azaldığı; bunun sonucu olarak, küçük rantiyenin artık aldığı faizle yaşayamaz olduğu, onun da sanayie atılması, yani küçük sanayiciler saflarını ve böylece de işçi sınıfı adaylarının saflarını kabartması gerektiği — bütün bunlar, daha fazla açıklamayı gerektirmez.

Son olarak, kapitalistler, yukarda anlatılmış bulunan hareket yüzünden, mevcut dev üretim araçlarını daha büyük bir ölçüde işletmek ve bütün belligaşlı kredi kaynaklarını bu amaca yöneltmek zorunda kaldıkça sınai depremler —ki bu depremler boyunca ticaret âlemi, ancak servetin, ürünlerin ve hatta üretici güçlerin bir bölümünü cehennem tanrılarına kurban etmek suretiyle ayakta kalabilir— gitgide çoğalır — tek sözcükle, bunalımlar artar. Üretim yığını, ve bunun sonucu olarak da daha geniş pazarlara olan gereksinme büyüdükçe, salt bu nedenden ötürü olsa bile, (sayfa 211)

herbir önceki bunalım, dünya pazarının karşısına, o zamana dek ele geçirilmemiş ya da yalnızca yüzeysel olarak sömürülen bir pazar çıkardığından, dünya pazarı giderek daha çok daralır, giderek daha az sayıda sömürülecek pazar kalır, bunun sonucu olarak da bunalımlar daha sıklaşır ve daha şiddetlenir. Ama sermaye yalnızca emekle yaşamaz. O, hem seçkin, hem de barbar bir efendi olarak, kölelerinin cesetlerini, bu bunalımlar sırasında canvermiş işçi kurbanlarının tümünü kendisiyle birlikte mezara sürükler. Böylece görüyoruz ki, eğer sermaye hızla büyürse, işçiler arasındaki rekabet bununla kıyaslanamayacak bir hızla büyür, yani işçi sınıfının istihdam araçları, yaşam araçları buna oranla çok daha fazla azalır, ama bununla birlikte, sermayenin hızla büyümesi ücretli emek için en elverişli koşuldur. [87] (sayfa 212)

Aralık 1847'nin ikinci yarısında
kendisi tarafından verilen konferanslara
dayanılarak Marx tarafından yazılmıştır

Neue Rheinische Zeitung,
5-8 ve 11 Nisan 1849,
n° 264-67 ve 269'da yayınlanmıştır

Engels'in Önsöz'ünü yazarak
baskıya hazırladığı ayrı bir broşür olarak
1891'de, Berlin'de yayınlanmıştır

Dipnotlar

[1] "İşgücü" terimi, buraya, Engels tarafından eklenmemiştir; Marx'ın *Neue Rheinische Zeitung*'da yayımlandığı metinde terim zaten vardı. -Ed.

[2] Bu yapıtı baskıya hazırlarken Marx, kapitalist toplumdaki sınıf savaşımının maddi temelini oluşturan iktisadi ilişkilerin anahatlarını herkesçe anlaşılabilir bir dille sunmayı hedeflemiştir. Amacı, proletaryayı teorik bir silahla—kapitalist toplumda burjuvazinin sınıf egemenliğinin ve işçilerin ücret köleliğinin üzerine dayandıkları temel konusunda derin bir bilimsel kavrayışla—silahlandırmaktır.

Ücretli Emek ve Sermayenin bu ciltte yer alan Türkçe metni, bu yapıtın Fransızcasından çevrilerek (K. Marx, *Travail Salarié et Capital, Salarié, Prix et Profit*, Editions Sociales, Paris 1969) *Ücretli Emek ve Sermaye, Ücret, Fiyat ve Kar* adı ile Sol Yayınları tarafından Nisan 1976'da yayınlanmış ikinci baskısındaki metnin bu cilt için düzenlenmiş yeniden basımıdır. - 174.

[3] *Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*— 1 Haziran 1848'den 19 Mayıs 1849'a kadar Köln'de yayımlandığı bir günlük gazete; Marx gazetesinin başyazarı, Engels de yazıkunulu üyesiydi. - 174, 226, 428, 611.

[4] Brüksel'deki *Alman İşçileri Birliği*, Belçika'da yaşamakta olan Alman işçilerinin siyasal bilinçlerini daha da geliştirmek ve onlar arasında bilimsel komünizm düşüncelerini yaymak için 1847 Ağustosunda sonlarında Marx ve Engels tarafından kurulmuştu. Marx, Engels ve arkadaşları tarafından yönlendirilmekte olan Birlik, Belçika'daki devrimci Alman işçileri için, çevresinde toplanılan yasal bir merkez haline geldi. Birliğin en önde gelen üyeleri, aynı zamanda, Komünist Birliği Belçika şubesi üyeleriydiler. Üyelerinin Belçika polisi tarafından tutuklanması ve sınır dışı edilmesi yüzünden Brüksel'deki Alman İşçileri Birliğinin faaliyetleri, Fransa'daki 1848 Şubat burjuva devriminin hemen ardından durdu. - 174.

[5] Burada, Macaristan burjuva devriminin bastırılması ve Avusturya Habsburg hanedanlığının yeniden kurulması amacıyla Macaristan'ın 1849'da Çar birlikleri tarafından işgal edilmesine değinilmektedir. - 174.

[6] Burada, Mayıs-Haziran 1849'da Almanya'da (28 Mart 1849'da Frankfurt Ulusal Meclisi tarafından kabul edilmiş, ama birtakım Alman devletleri tarafından reddedilmiş bulunan) İmparatorluk Anayasasının desteklenmesi amacıyla girişilen halk ayaklanmasına değinilmektedir. Bu ayaklanmalar kendiliğinden ve birbirlerinden kopuklardı, ve 1849 Haziranı ortasında bastırıldılar. - 174, 214.

[7] Ücretli emek ve sermaye konusu üzerinde "Ücret" başlığını, ve kapağında da "Brüksel, Aralık 1847" notunu taşıyan nihai konuşmanın ya da bir dizi nihai konuşmanın kaba anahatları daha sonradan Marx'ın elyazmaları arasında bulundu. Bu konuşmaların içeriğine gelince, (bkz: K. Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye, Ücret, Fiyat ve Kar*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 61-88) elyazmalar, tamamlanmış *Ücretli Emek ve Sermaye* yapıtının bazı bakımlardan bir devamıdır. Bu yapıtın basımına hazır hale getirilmiş biçimdeki son bölümleri Marx'ın elyazmaları arasında bulunamamıştır. - 174.

[8] Marx, *Kapital*'de şöyle yazıyordu: "... ben klasik ekonomi politik deyince ... W. Petty'den beri, burjuva toplumundaki gerçek üretim ilişkilerini araştıran bir ekonomi bilimini anlıyorum." (Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 102, 33. dipnot.)

Klasik ekonomi politığın İngiltere'de en önde gelen temsilcileri, Adam Smith ve David Ricardo idi. - 176.

[9] Engels, *Anti-Dühring*'de şöyle yazıyordu: "Ekonomi politik, dâhi kafalarda 17. yüzyıl sonuna doğru doğmuş olmasına karşın, gene de, dar anlamda, fizyokratlar ve Adam Smith'in vermiş buldukları olumlu formüller içinde, esas itibarıyla 18. yüzyılın çocuğudur..." (F. Engels, *Anti-Dühring*, Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 241.) - 176, 254.

[10] Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 596. - 179.

[11] Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 191. - 180.

[12] Engels, burada, 1891'deki Mayıs Günününün kutlanmasına değiniyor. Bazı ülkelerde (İngiltere ve Almanya) Mayıs Günü 1 Mayıs'tan sonra gelen ilk Pazar günü kutlanmaktaydı, ki 1891'de bu, 3 Mayıs'a rastlamaktaydı. - 183.

[13] 1848 Devrimi sözkonusudur. - 184.

[14] "Giriş"te Engels'in belirttiği gibi, bu yapıt tamamlanmadan kalmıştır. Marx, Köln'den geçici olarak ayrıldığı için ve Almanya'daki siyasal durumun kızışması ve *Neue Rheinische Zeitung*'un yayımının durması nedeniyle makalelerin yayını kesintiye uğramıştır. - 212.